

Marsai Viktor

Régi-új frontvonalak – Etiópia és a szélsőséges iszlamisták¹

A radikális iszlamista csoportok mára regionális fenyegetéssé váltak Afrika szarván. Bár a somáliai as-Sabáb komoly katonai vereségeket szenvedett az elmúlt években, a szervezet képes volt alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz, és nem csupán Szomáliában őrizte meg műveleti képességeit, de azokat kiterjesztette, megerősítette több más országban is. Míg az egyes államok – különösen Kenya – egyre nehezebben tudnak gátat vetni térnyerésüknek, Etiópia eddig sikeresen lépett fel e területen.

Kulcsszavak: as-Sabáb, Szomália, Afrika szarva, Etiópia, Kenya

Marsai Viktor: Old-New Frontlines: Ethiopia and the Extremist Islamists

The different Islamist groups have become a regional security threat on the Horn of Africa. Although al-Shabaab has suffered significant military setbacks, the group could adapt to the new circumstances and not only maintained its operational capability in Somalia but also spread its influence into other countries. While some countries – like Kenya – struggle to stop the rising power of Jihadists, Ethiopia has managed to limit their influence.

Keywords: al-Shabaab, Somalia, Horn of Africa, Ethiopia, Kenya

A Kormányközi Fejlesztési Hatóság Biztonsági Szektor Programja (IGAD ISSP) és a *Sahan Foundation* közös kutatása szerint 2016-ra az as-Sabáb és a hozzá köthető csoportok hat kelet-afrikai országban – Szomáliában, Kenyában, Etiópiában, Dzsibutiban, Ugandában és Tanzániában – voltak aktívak, és ezek közül az utolsót leszámítva valamennyiben hajtottak végre vagy szerveztek támadásokat.² E csoportok függése az anyaszervezettől különböző mértékű, az azonban egyértelmű, hogy a somáli radikálisok mind ideológiájukkal, mind tudásukkal, mind pedig katonai sikereikkel ösztönzően hatnak a térség szélsőségesre. Ez különösen jól megmutatkozott Kenya esetében, amely 2013-ra Szomália után az as-Sabáb legfontosabb műveleti területévé vált. A heti rendszerességű támadások mellett kenyai fiatalok százai csatlakoztak³ a szervezethez, 2017 elejére pedig a csoport már nem csupán terrorsejtek, de a területi alapú gerilla-hadviselés formájában is megvetette lábát

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt Egyed István Posztdoktori Programjának keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, [online], 2016. 03. Forrás: Igadssp.org [2017. 05. 30.], 4. o.

³ 700 al Shabaab recruits return to Kenya – IOM, [online], 2015. 10. 21. Forrás: The-star.co.ke [2017. 05. 30.].

az országban.⁴ Mindez, miközben Nairobi továbbra is a kelet-afrikai térség gazdasági és innovációs központja, komoly fenyegetést jelent Kenya stabilitására.

Szomália, a somáli kisebbség és az as-Sabáb vonatkozásában a két regionális (nagy) hatalom, Etiópia és Kenya helyzete és adottságai látszólag azonosak. Mindkét országnak hosszú, több száz kilométeres közös határszakasza van Szomáliával – Kenya esetében ez 684 kilométer, Etiópiánál pedig 1640 kilométer.⁵ Mindkét ország jelentős somáli népességnek ad otthont, előbbi nagyjából hárommilliónak, utóbbi pedig több mint hatmilliónak. Bár identitásában mindkét ország – legalábbis a domináns politikai és etnikai csoportok szintjén – kereszténynek tartja magát,⁶ jelentős muszlim kisebbséggel rendelkezik. Kenya esetében ez a 2009-es census adatai alapján a lakosság 11%-át teszi ki,⁷ a szomszédos országban pedig még jelentősebb a muzulmánok száma: a legtöbb szakértő – friss statisztikák híján – 35–40% közé teszi az arányukat, de egyesek szerint megközelítik az 50%-ot is.⁸ Mindkét ország történelmében találhatunk példát Szomáliával vívott fegyveres konfliktusra, aminek fő oka a területükön élő somáli népcsoportok elszakadási törekvése volt a pánszomáli eszme jegyében, amely egy állam fennhatósága alatt akarta egyesíteni az összes somáli klánt, és amelyet Mogadishu jelentős erővel támogatott. Ez elvezetett az úgynevezett „sifta” (bandita)-háborúhoz, amely 1963 és 1967 között folyt Kenya somálik lakta északkeleti térségeiben. Ebbe a konfliktusba Szomália hivatalosan nem sodródott bele, viszont tanácsadókkal, fegyverekkel, kiképzőtáborokkal segítette az elszakadási törekvéseket.⁹ Bár az 1967-es arushai megállapodás hivatalosan véget vetett a fegyveres harcoknak, és Mogadishu felfüggesztette a fegyverszállítmányokat, a két ország viszonyát továbbra is a hideg béke jellemezte.¹⁰ A kenyai kormányzat másodrendű állampolgárként kezelte a somálikat, és 1963 és 1991 között a térséget lefedő Északkeleti Tartományban folyamatosan rendkívüli állapot volt érvényben, amelynek idején rendszerek voltak a biztonsági erők túlkapasai.¹¹ A két fél viszonyát olyan események terhelték, mint az 1984-es wagallai megszárlás, amikor egy klánok és törzsek közti fegyveres konfliktust megfékező kenyai biztonsági művelet tömeges kivégzésekbe torkollott.¹² Érdemi változások csak a 2000-es években kezdődtek, amikor a kormányzat felismerte, hogy fejlesztések és szélesebb körű öngazdálkodás nélkül a terület a nyomor, az elégedetlenség, a bűnözés, majd egyre inkább az iszlamista radikalizáció melegágya lesz.¹³

⁴ Lásd Maargot KISER: Big Game: U.S. Soldiers' Secret Hunt for Jihadists in a Kenyan Forest, [online], 2017. 02. 08. Forrás: Dailybeast.com [2017. 05. 30.].

⁵ The World Factbook – Kenya, [online], 2017. Forrás: CIA.gov [2017. 05. 31.] és The World Factbook – Ethiopia, [online], 2017. Forrás: CIA.gov [2017. 05. 31.].

⁶ Kenya: Al-Shabaab – Closer to Home, [online], 2014. 09. 25., 7. o. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 05. 22.].

⁷ Wycliffe Ambetsa OPARANYA: 2009 Population and Housing Census Results, [online], 2010. 08. 31. Forrás: Knbs.or.ke (Archív) [2017. 05. 31.].

⁸ Interjúk Addisz Abebában, 2016. január–február; 2017. április–május.

⁹ Korwa G. ADAR: *Kenyan Foreign Policy Behavior towards Somalia, 1963-83*, University Press of America, Lanham–New York–London, 1994, 41–77. o.

¹⁰ Uo., 74–75.

¹¹ Kenya's Somali North East – Devolution and Security, [online], 2015. 11. 17., 2. o. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 05. 31.].

¹² A hivatalos kormányzati adatok szerint a biztonsági erők 365 embert végeztek ki, míg a szemtanúk 5000 halotról beszélnek. Wagalla massacre: Raila Odinga orders Kenya probe, [online], 2011. 02. 15. Forrás: BBC.com [2017. 05. 31.].

¹³ Kenya's Somali North East – Devolution and Security: *i. m.*, 3–4.

Hasonló utat járt be Etiópia szomálik lakta Ogaden térsége, amely ma Szomáli Regionális Állam néven az államszövetség második legnagyobb – három magyarországnyi – területű tagja. Ogadent Etiópia II. Menelik császár idejében gyarmatosította, ami máig élő sérelmet jelent a szomálik számára: a keresztény magasföld lakói a nomád muszlim szomálik ősellen-ségeinek számítottak, és a brutalitásának nagy része volt abban, hogy az abesszin hadsereg meggyűlöltesse magát a helyi lakossággal.¹⁴ A bűvópatakszerű ellenállás a következő évtizedekben is folytatódott, és különösen a brit–etióp megállapodás 1954-es megerősítése után lángolt fel, amikor a szomáli elit ismét szembesült azzal, hogy London átjártotta a területet Addisz-Abebanak.¹⁵ A viszony Szomália függetlensége után sem normalizálódott: a pán-szomáli eszme számára Ogaden és az attól északra elterülő, szintén Etiópiához csatolt Haud egyikét jelentette a három visszaszerzendő területnek. Törekvéseiket segítette, hogy a szomálik mellett az oromó népesség is elégedetlen volt Addisz-Abeba uralmával, és a hatvanas évek elején függetlenségi harcba kezdtek a keleti területeken. A hetvenes évekre az oromók mellett megjelentek a szomáli gerillák is Nyugat-szomáli Felszabadítási Front (WSLF) néven, akik Juszuf Dhíre vezetésével – és Mogadishu támogatásával – komoly fegyveres erővé szervezték magukat. Szomália 1977-ben – kiaknázva az 1974-es etiópai puccsot követő belpolitikai bizonytalanságot – reguláris erőket küldött át a határon a WSLF támogatására, így a konfliktus hamarosan nyílt katonai konfrontációvá szélesedett. Az ogadeni háború az Addisz-Abeba segítségére siető szovjet és kubai csapatoknak köszönhetően teljes szomáli vereséggel végződött, amely hosszú távon hozzájárult az ország összeomlásához. A WSLF ennek ellenére a következő évtizedekben is folytatta gerillaháborúját Mengisztu kormányával szemben, 1984-től Ogadeni Nemzet Felszabadítási Front (ONLF) néven.¹⁶ Az ONLF ma is aktív a szomáli régióban, bár az elmúlt években támadásainak intenzitása jelentősen csökkent. A 2006-os katonai beavatkozás után ráadásul Etiópia vált az as-Sabáb – és a szomáli lakosság jelentős részének – legfőbb ellenségévé. Ahogy az egyik, évtizedek óta a térséggel foglalkozó EU-diplomata fogalmazott „az as-Sabáb bármit megadna azért, hogy végrehajthasson egy látványos támadást Addisz-Abeban”.¹⁷ Ezt jól mutatja, hogy amikor 2013-ban a szervezet emírje, Abu Zubejr Godáne a radikálisok regionalizációjának elősegítésére két külön csoportot hozott létre az as-Sabábon belül, az egyik kapta feladatul a kenyai, tanzániai és ugandai terjeszkedést, míg a másik kizárólag Etiópiára koncentrált.¹⁸ A Sahan Foundation és az IGAD ISSP közös kutatása részleteiben mutatta be 2014 októberében megghiúsult, úgynevezett Bolei Menyegző-akció hátterét, amely jól mutatta, hogy a nagyszabásúra tervezett merénylet kidolgozása az as-Sabáb legmagasabb szintjeiig ért el. Ezt demonstrálta, hogy a szervezet súlyos árat fizetett a kudarcért. Bár a jelentés nem köti egyértelműen össze a megghiúsult támadást a következő hónapok eseményeivel, de érdekes módon az akció kudarca után annak fő kitervelőit – Abdisakur Tahlílt, az as-Sabáb titkoszolgálatának, az Amnijátnak az akkori vezetőjét; Adan Garart, akit a nairobi *Westgate Mall* elleni akció atyjának tekintettek, illetve Abdirrasid Dhírt, a Bolei Menyegző merénylőinek

¹⁴ Ioan M. LEWIS: *A modern history of the Somali*, Ohio University Press, Ohio, 2002, 58–62. o.

¹⁵ Uo., 150–152.

¹⁶ Ogaden National Liberation Front (ONLF), [online], 2016. 08. 09. Forrás: Globalsecurity.org [2017. 05. 31.].

¹⁷ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

¹⁸ Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, *i. m.*, 4.

kiképzőjét és kapcsolattartóját – szinte mind likvidálták vagy letartóztatták Szomáliában és Etiópiában. Mindez arra enged következtetni, hogy a felderítés elegendő információt gyűjtött össze a megtorló akcióhoz.¹⁹

Mindezek alapján kézenfekvő lenne, hogy Kenya és Etiópia hasonló mértékben szenved az as-Sabáb és a hozzá kapcsolódó csoportok gerilla- és terrortámadásaitól. Ez azonban messze nincs így: miközben a radikálisok a tengerparti országban az elmúlt években több száz támadást hajtottak végre a kisebb akcióktól a stratégiai terrortámadásokig (a garisz-szai egyetem elleni merényletben közel 150 ember vesztette életét), és a halálos áldozatok összesített száma mára meghaladta az ezret,²⁰ Etiópiában nem került sor sikeres terrortámadásra.

Az elmúlt években tett kelet-afrikai kutatóútjaim során igyekeztem megérteni, miből táplálkozik ez a látványos különbség, és hogy ez hosszú távon is fennmaradhat-e. Egy párhuzamosan megjelenő cikkemben már bemutattam a kenyai radikalizmus jelenségét, mozgatórugóit.²¹ A következőkben itt most arra teszek kísérletet, hogy megvilágítsam, mi áll az etióp biztonsági erők hatékonyabb fellépése mögött.

Etiópia és az iszlám

Egy olyan ország esetében, amely eredetmítoszában Sába királynőig és Salamon királyig vezeti vissza származását, nem szükséges külön hangsúlyozni az ortodox keresztény egyház jelentőségét. Az abesszin államalakulatok számára Axumtól kezdve II. Menelik birodalmáig ennek meghatározó szerepe volt. Az Etióp-félföld földművelő lakosai – sok más mellett – ennek segítségével formálták közös identitásukat az alacsonyabban fekvő területek zömében muszlim nomád népcsoportjaival szemben. Hasonlóan fontos volt ez az erősebb szomszédok elleni háborúkban: az awdali muszlim uralkodó, a valószínűleg szomáli származású Ahmad Ibn Ibráhím al-Gazi, közismertebb nevén Ahmad Grán, a „balkezes”, a 16. század közepén jórészt a keresztény szolidaritás nevében megérkező portugál muskétásoknak köszönhetően vesztette el az Etióp-magasföld birtoklásáért vívott gyilkos küzdelmet.²² Mindezt azért is fontos hangsúlyoznunk, mert a zömében keresztény – és politikailag máig domináns – etióp népcsoportok, mint az amharák és a tigrinyák történelmi tudatában az iszlám összekapcsolódott a fenyegetettség érzésével. Ez akkor is így van, ha a modern etióp államalakulatok – Hailé Szelasszié császártól²³ Mengisztun²⁴ át az EPRDF-pártszövetségig²⁵ – igyekeztek enyhíteni ezen a narratíván. Ez a folyamat különösen 1991 után, az úgynevezett etnikai föderalizmussal erősödött fel, amelynek keretében az EPRDF

¹⁹ Uo., 44.

²⁰ How KDF's entry into Somalia changed security situation in Northern Kenya, [online], 2016. 07. 06. Forrás: Hivisasa.com [2017. 06. 02.].

²¹ MARSAI Viktor: A radikális iszlamista csoportok Kenyában – az as-Sabáb regionalizációja, *Külgügyi Szemle* – megjelenés alatt.

²² Harold G. MARCUS: *A History of Ethiopia*, University of California Press, Los Angeles, 2002, 31–34. o.

²³ Etiópia utolsó uralkodója 1930 és 1974 között.

²⁴ Az Etiópiát irányító Átmeneti Katonai Adminisztratív Tanács vezetője, illetve az ország teljhatalmú elnöke 1977 és 1991 között.

²⁵ A Mengisztun megbuktató, 1991-ben hatalomra kerülő, négy pártból álló, de alapvetően tigrinya dominancia alatt álló pártszövetség, amely mind a mai napig az ország kormányzó politikai alakulata.

az állam központi ideológiájává tette, illetve erős alkotmányos alapokra helyezte a népek és vallások közti egyenlőséget.²⁶ Mindez azonban nem képes egyik napról a másikra megszüntetni az évszázados berögződéseket – nem beszélve arról, hogy azokat sokszor épp a kormányzati szereplők erősítik, különösen közép- és alsóbb szinteken.²⁷ Ezt a képet az is bonyolítja, hogy az alacsonyabban fekvő területek muszlim – és nem muszlim – lakossága a 19. századi abesszin expanziót gyarmatosításként élte meg, ami miatt továbbra is ellenérzésekkel tekint az amhara és tigrinya elite.²⁸

Fontos tényező ugyanakkor, hogy ez az ellenérzés más természetű, mint amivel Kenya esetében találkozunk. Éles határ húzódik ugyanis a kormányzattal szembeni elégedetlenség és az iszlám radikálisok megítélése között. Kenya esetében ez a kettő esetenként nehezen szétválasztható: sok muszlim az iszlám védelmezőit látja a különféle radikális csoportokban, akikhez egyfajta pozitív attitűddel viszonyul, és akikben a „keresztény” kormányzattal szembeni ellenállás – esetenként szeparatizmus – harcosait látják.²⁹ Etiópia esetében azonban ez a két dolog élesen elkülönül: a radikális iszlamista tanokat a társadalom döntő többsége – a muszlimokat is beleértve – elítéli, és miközben erős ellenérzéseket táplálnak a keresztény amhara és tigrinya elittel szemben, legalább ilyen mértékben utasítják el a radikális iszlamizmust mint megoldást az ország belső problémáira.³⁰ Mindennek számos oka van a szomszédos Szomália elrettentő példájától kezdve az erősebb állami kontrollon át az előrehaladottabb etióp nemzettudatig. Akárhogy is, ez a hozzáállás nagy segítség Addisz-Abeba számára a radikálisok elleni küzdelemben.

Az etióp gazdaság és társadalom

Az etióp radikálisok helyzete és a biztonsági erők sikerei értelmezhetetlenek Etiópia belső viszonyainak rövid ismertetése és elemzése, illetve Kenyával való összevetése nélkül. A földi ország társadalma mindig is jóval zártabb volt, mint a frissen megszülető Kenya heterogén népességéé. Kenya azért vált a térség vezető gazdaságává, mert brit gyarmatosítói Kelet-Afrika kapujává tették mind bizonyos árucikkek (tea, kávé, élővirág) kereskedelme, mind pedig a szolgáltatások (telekommunikáció, pénzügy) terén. Ez a nyitott gazdasági közeg kedvezett a külső befektetéseknek és bizonyos sajátos pluralizmus kialakulásának: jól látszik ez a kenyai sajtón, amely nemcsak a térségben, hanem az egész kontinensen az egyik legszókimondóbb és legfüggetlenebb. Ez a szabadság elősegítette az ország felemelkedését, de paradox módon megnehezítette a radikalizmus elleni küzdelmet, és az európai országok esetében is megfigyelhető dilemma elé állította Nairobót. A nyitott társadalom és a regionális összehasonlításban nagyobb szabadság ugyanis megkönnyítette a radikálisok térnyerését, hiszen a fluktuáló, gyorsan változó közegben, ahol naponta ezrek és ezrek érkeznek vidékről, hogy szerencsét próbáljanak a nagyobb gazdasági központokban, sem a biztonsá-

²⁶ Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents, [online], 2009. 09. 04., 6–10. o. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 06. 02.].

²⁷ Interjúk Addisz-Abeában, 2016. január–február, 2017. április–május.

²⁸ Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents, i. m., 2.; SZÉLINGER Balázs: *Etiópia – a helyi terep előnyei és hátrányai*. Az előadás elhangzott: *Generációk és irányok – a magyar afrikanisztika a 21. század elején* c. konferencián, 2017. június 1.

²⁹ Anneli BOTHA: *Radicalisation in Kenya: Recruitment to al-Shabaab and the Mombasa Republican Council*, [online], 2014. 09. 04. Forrás: Issafrica.org [2017. 06. 06].

³⁰ Interjúk Etiópiában, 2017. április–május.

gi apparátusnak, sem a helyi lakosoknak nincs kapacitása annak vizsgálatára, hogy épp ki, miért és honnan érkezett oda.

Ezzel szemben az etióp társadalom nagyon különböző fejlődési utat járt be az elmúlt évszázadokban. Az etióp állam már a Mengisztu által vezetett DERG („Bizottság”) időszakától kezdve igyekezett kiépíteni a társadalom feletti teljes ellenőrzést. Ennek eredményeképpen született meg 1975-ben a paraszti szövetkezetek hálózata, az úgynevezett kebele-rendszer. A kebelék 500 háztartást, nagyjából 3000-4000 embert tömörítettek egy termelői egységbe, amely közigazgatási, politikai, kulturális, gazdasági és biztonsági feladatokat egyaránt ellátott és ellát mind a mai napig.³¹ A kebelék tovább oszlottak – régióként különböző nevű – kisebb egységekre (*gott, gare, miszoma*),³² amelyek legkisebbikét a néhány (öt-hét) háztartásból álló kisközösségek informális csoportjai alkották.³³ Ezt a rendszert az 1991-ben hatalomra kerülő EPRDF is megtartotta, sőt továbbfejlesztette. Mindennek köszönhetően Etiópiában az állam rendkívül erős kontrollt épített ki a társadalom felett. Ezt jól szemlélteti, hogy a 2008-as választásokon 3 millió (!) kinevezésről döntött a lakosság a kebelék és a fölöttük álló adminisztratív egységek kapcsán.³⁴ Mindennek megvannak a kétségtelen hátrányai, előnyei, illetve korlátai is. Tény, hogy a kisközösségeken belül erős kontroll érvényesül, és a gazdasági haszontól a gyerekek iskoláztatásán át a családtagok közti viszonyig nagyon kevés dolog marad rejtve a közösség tagjai elől. Ugyanakkor azt az információmennyiséget, amelyre így szert tehetne, az etióp állam nem tudja – és talán nem is akarja – feldolgozni. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a kebele tisztviselői választás útján kerülnek hatalomra, így nem érdekük elidegeníteni a többséget. Egyes szakértők arra is rámutatnak, hogy a kebelék vezetői sok esetben a saját javukat és akaratukat követik Addisz-Abeba, illetve a tagállami kormányzatok utasításaival szemben, ami az elmúlt években komoly feszültségek forrása lett: a központi fejlesztési elképzelések és a helyi igények ugyanis nem minden esetben vágtak egybe.³⁵ Így bár egyik oldalról a kebelék a politikai elnyomás eszközei, sőt sokak szerint főleg azok,³⁶ Etiópia nagyon messze áll nemcsak az orwelli antiutópia világától, de a klasszikus autoriter berendezkedésű államok (Észak-Korea, NDK) által működtetett modelltől is.³⁷ Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy az Etiópiát is elérő telekommunikációs forradalom is új, a kebeléken átnyúló lehetőséget nyújt az ellenzéki csoportok számára, amit azok ki is aknáznak.

A kebele-rendszer ugyanakkor egyértelműen áldás a radikálisok elleni küzdelemben. Kenyával szemben az Etióp-felföldön történő mozgás látványos és könnyen követhető. Az idegenek felbukkanása mindig gyanús és feltűnő, különösen, hogy az etióp állam igyekszik korlátozni az egyes körzetek (*woredák*) közti szabad mozgást, hogy kontroll alatt tarthassa a vidékről a városokba történő migrációt. A kebele-rendszernek köszönhetően a „messziről jött ember azt mond, amit akar” elve itt nem érvényesül: a kebele tisztviselői, akik biztonsági feladatokat is ellátnak, a jövevény szűkebb pátriájával való kapcsolatfel-

³¹ MARCUS: *i. m.* 193.

³² Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents, *i. m.*, 31.

³³ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

³⁴ Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents, *i. m.*, 12.

³⁵ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

³⁶ Interjúk Addisz-Abeban, 2017. április–május.

³⁷ Interjú diplomatákkal és kutatóintézeti szakértőkkel, Addisz-Abeba, 2017. április–május.

vétellel könnyen ellenőrizni tudják, hogy az illető valóban abból a kebeléből érkezett-e, ahonnan állítja. Rések természetesen mindig vannak a rendszeren, különösen a nagyvárosokban, de még az EPRDF legnagyobb kritikusai is elismerik a kebele által működtetett szomszédsági megfigyelés (*neighbourhood watch*) hatékonyságát.³⁸ Éppen ezért az as-Sabáb legnagyobb kihívása az, hogy míg Kenyában könnyen meg tudja szervezni a támadásokhoz szükséges logisztikai hátteret (rejtekhelyek, bombakészítő műhelyek, fegyverek, járművek, robbanóanyagok beszerzése), addig ez Etiópiában óriási nehézségekbe ütközik. A Sahan Foundation által dokumentált Bolei Menyegző-akció is arra világít rá, hogy a szervezet ügynökei nem tudtak észrevétlenül beszivárogni az országba, és miközben – ismerve az etióp elhárítás rátermettségét – rendkívül szigorú óvintézkedéseket tettek a merénylet álcázására, azok nem vezettek sikerre.³⁹

Ennek kapcsán kell kiemelnünk a korrupció jelentőségét. A Transparency International 2016-os korrupciós indexén Kenya a vizsgált 176 entitásból a 145. helyen végzett, ezzel szemben Etiópia a 108. helyen.⁴⁰ Korrupció természetesen a világ minden országában előfordul, és hosszasan lehetne vitatkozni a hasonló indexek relevanciájáról is. Tény ugyanakkor, hogy mind Nairobiban, mind Addisz-Abeában a szerző azon kérdésére, hogy miért hatékonyabb az etióp elhárítás a kenyainál, a válaszban egyöntetűen szerepelt a korrupció szó. Ez nem csupán azt jelenti, hogy Kenyában a biztonsági szervek könnyebben megvesztegethetők, hanem azt is, hogy a támadásokhoz, műveletek lebonyolításához szükséges eszközök (iratok, mobiltelefon, SIM-kártya) beszerzése jóval egyszerűbb, mint Etiópiában. Ahogy egy diplomata rámutatott: „van az a pénz, amelyért el lehet juttatni egy bombával megrakott autót Mogadishuból Nairobiba. Annyi viszont nincs, amennyiért ezt a Mogadishu–Addisz-Abeba-viszonylatban meg lehetne tenni.”⁴¹

Ráadásul a nyitottabb kenyai gazdaság és társadalom önmagában is megkönnyíti a terroristák dolgát. Ezt azonnal megtapasztalja bárki, aki mobiltelefont és/vagy SIM-kártyát akar vásárolni a két szomszédos országban, vagy épp lakást akar bérelni. Kenya esetében ez – megfelelő pénzügyi háttérrel – nagyon gyorsan lebonyolítható, míg Addisz-Abeában komoly bürokratikus folyamat és kérdésözön vár az illetőre.

A biztonsági erők és a stratégia szerepe

Nem szabad megfeledkeznünk a biztonsági erők szerepéről sem. A térségben utazva szembe-tűnő a különbség a két ország között. Az etióp haderő, illetve a különféle biztonsági szervek – rendőrség, biztonsági szolgálatok, félkatonai erők – jobban képzettek, felszereltek és tapasztaltabbak, mint kenyai kollégáik. Az elmúlt öt évtizedben alig volt olyan esztendő, amikor az etióp erők ne vettek volna részt valamilyen fegyveres műveletben a békemisszióktól kezdve a felkelőellenes akciókon át az államok közti háborúig. Ezek a tapasztalatok mélyen elraktározódtak az Etióp Nemzeti Védelmi Erők (ENDF) kultúrájában, amely

³⁸ Interjúk Addisz-Abeában, 2017. április–május.

³⁹ Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, *i. m.*, 37–44.

⁴⁰ Corruption Perceptions Index 2016, [online], 2017. 01. 25. Forrás: Transparency.org [2017. 06. 07.].

⁴¹ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

folyamatosan kiértékeli és elemzi ezeket.⁴² Nem véletlen, hogy az ENDF-et ma a kontinens egyik legütőképesebb haderejének tartják. Az ezt kiegészítő apparátus pedig szintén érti a dolgát, amint azt a már említett Bolei Menyegző felgöngyölítése is mutatta. Azt, hogy az etióp felderítés és hírszerzés milyen professzionálisan működik jelzi, hogy eddig a szomáliai AMISOM-ban részt vevő nagy kontingensek közül egyedül az etiópok esetében nem került sor egy teljes katonai bázis lemeszárlására, míg Burundiban és Ugandában az as-Sabáb az elmúlt két évben lerohant és lemeszárolt egy-egy tábor, Kenyában pedig kettőt is. Az etiópok elleni hasonló kísérlet azonban Halgannal kudarcba fulladt.⁴³ Ez azért is példaértékű, mert a kenyaiak el-addei bázisa elleni 2016. januári as-Sabáb-támadás, amelyben a becslések szerint a 200 fős helyőrség háromnegyedét meszárolták le a támadók, azért lehetett olyan pusztító erejű, mert a kenyaiaknak nem sikerült megfelelő kapcsolatot kiépíteni a helyi lakossággal, amely figyelmeztethette volna őket a támadásra.⁴⁴

Az etióp elhárítás as-Sabábbal szembeni sikereiért sokat tett a Janus-arcú Liyu (amharául „különleges”) Rendőrség. A jelenség megértéséhez itt is vissza kell röviden kanyarodnunk az előzményekhez. A 2000-es évek elején Ogaden térségében ismét felizzott az ONLF tevékenysége. Bár a szervezet béketárgyalásokba kezdett Addisz-Abebával, az etióp erők 2006-os szomáliai bevonulása véget vetett a közeledésnek, és a gerillák felújították támadásaikat a kormányerő ellen, ami a kínaiak által működtetett Abole olajlétesítmény elleni támadásban csúcsosodott ki. Az akcióban 65 etióp munkatársat és 9 kínai állampolgárt meszároltak le az ONLF gerillái.⁴⁵

A 2007-es év kettős paradigmaváltást hozott az ogadeni helyzetben. Addisz-Abeba egészen Aboléig az „előbb béke, aztán fejlesztések és befektetések” stratégiáját követte a területtel kapcsolatban. Ezt követően azonban az EPRDF megváltoztatta hozzáállását egyfajta „fejlesztéseken át a békéhez” programra, és jelentős forrásokat allokált Ogadenbe.⁴⁶ Ennek eredményeit jól jelzi, hogy az elmúlt években 200 új egészségügyi központ épült egy olyan területen, ahol 20 évvel ezelőtt még egy sem volt. 2007-ben megnyílt az első egyetem, amelynek ma már 21 ezer hallgatója van. 2016-ra 150 középiskola volt a régióban – 1996-ban még csak kettő.⁴⁷

Az etióp vezetés ugyanakkor együtt használta a mézesmadzagot és a korbácsot. A korbács szerepét az említett Liyu Rendőrség kapta. A különleges erőt zömében szomálíkból válogatták össze, és parancsnoka is szomáli lett Abdi Muhammad Umar „Illaj” személyében. A szomáli klánok zöme azt gondolta, hogy ez könnyebbséget jelent majd a számukra, de óriásit tévedtek: Illaj először a saját klánján belüli ellenzékét likvidálta, amivel az összes többi klánnal megértette, mi vár rájuk, ha nem működnek együtt az új erős emberrel. Ennek következtében az a paradox helyzet állt elő, hogy ezrek menekültek át a határon – a stabil Etiópiából a polgárháború sújtotta Szomáliába.⁴⁸ Illaj Addisz-Abeba teljes támogatását él-

⁴² Interjú az ENDF egyik alezredesével, Debra Zeit, 2017. április.

⁴³ Feisal OMAR – Abdi SHEIKH: Somali Islamists attack Ethiopian military base in Somalia, [online], 2016. 06. 09. Forrás: Reuters.com [2017. 06. 08.].

⁴⁴ Lásd: Cyrus OMBATI: Kenya: Local clan in El Adde might have betrayed KDF, [online], 2016. 01. 25. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 08.].

⁴⁵ Ethnic Somali rebels kill 74 at Chinese oilfield in Ethiopia, [online], 2007. 04. 25. Forrás: TheGuardian.com [2017. 06. 09.].

⁴⁶ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

⁴⁷ Ethiopia tries investment as cure for Ogaden conflict, [online], 2016. 06. 02. Forrás: Nazret.com [2017. 06. 09.].

⁴⁸ Interjú a Sahan Foundation munkatársával, Nairobi, 2017. január.

vezte a rendteremtésben, és 2010-ben megválasztották a szomáli szövetségi állam elnökévé. Illaj vak engedelmességet várt el a szomáli és oromó klánoktól, cserébe viszont érdemi fejlesztési projekteket hozott a területre. A béke fenntartása kulcskérdés volt Etiópiának, amely számára a térség fontos felvonulási útvonal volt a szomáliai műveletekhez. Ennek megkönnyítésére a kormányzat tárgyalásokba kezdett a határ két oldalán élő klánokkal. Azt, hogy ezek mennyire sikeresek voltak, jól mutatta, hogy szemben a 2006–2009-es etióp beavatkozással, a 2011-es és az azóta tartó műveleteket már a határ mindkét oldalán támogatás vagy legalábbis tűrés jellemezte.⁴⁹

Mindennek persze megvolt a maga ára. A Liyu nem tűrt meg semmiféle ellenkezést, és az ellenállás legcsekélyebb jelére is brutális választ adott. 2012-ben bírósági eljárás nélkül 10 embert végeztek ki állítólagos terrorista szervezkedés miatt. 2015 áprilisában és májusában – válaszul egy klánmilícia és a Liyu összecsapására – a különlegesen civil lakosokat, köztük nőket és gyerekeket végeztek ki (az áldozatok száma 30 és 50 közé tehető).⁵⁰ A leghírhedtebb incidensre 2016. június 5-én Dzsamá Dubádban került sor, amikor egy, a Liyút ért támadásra válaszul a rendőri erők körbevették a közeli falut, és tüzet nyitottak az ott-tartózkodókra. A mézszárlásban 22-en veszítették életüket, zömében nők és gyerekek.⁵¹ Ráadásul ezek az esetek csak a jéghegy csúcsai: az EPRDF elégedett Illaj és a Liyu teljesítményével, a terület pedig szinte teljesen el van szigetelve a külföldi hírügynökségektől és NGO-któl, így csak nagyon kevés információ szivárog ki az ott zajló dolgokról.⁵² A külföldi kritikák ellenére tehát Illaj és a Liyu uralma töretlen.

A radikális iszlamisták Etiópiában

Az etióp történelem során a radikális iszlám időről időre felbukkanó kihívásnak bizonyult a különféle államalakulatok számára. Ahmad Grán, a szomáliai Adal uralkodója a 16. században végrehajtott hódításaira egyértelműen dzsihádként tekintett. A 19. század végén kibontakozó, az „őrült dervis”, Szaíd Muhammad Abdullah Haszan nevével fémjelzett, Etiópiát is érintő küzdelem sem volt mentes a szalafita hatásoktól. Miközben Haszan küzdelmében helyet kaptak a dekolonizációs törekvések, a klánok közti feszültségek és a nacionalista felhangok, az „őrült dervis” egyaránt hangoztatta a vallási elemeket és a „hitetlenek” – a britek, az etiópok és az olaszok – elleni küzdelem fontosságát.⁵³ Fontos hasonlóság volt Kenyával, hogy az etióp – tigrinya és amhara – politikai elit a muszlimokkal vívott háborúkat előszeretettel kötötte össze a szomáliellenes érzelmekkel, és tény, hogy ezek a mozgalmak az oromók mellett nagyrészt a szomálikhoz kötődtek. A „szent háború” narratívája még olyan, egyértelműen geopolitikai indíttatású konfliktusok során is előkerült, mint az 1977-es ogadeni háború, amely kapóra jött mindkét félnek, hiszen a hatalmi indokok mellett a vallás, „védelmét” is felhozhatták küzdelmük legitimitásának növelésére. A helyzetet az sem könnyítette meg, hogy 1978 után a lassú izzású konfliktusban a két főváros

⁴⁹ Interjú egy EU katonai diplomatával, Addisz-Abeba, 2016. január.

⁵⁰ Ethiopia: No Justice in Somali Region Killings, [online], 2017. 04. 06. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 09.] és Ethiopia: it is time to stop the reign of terror of the Liyu Police, [online], 2016. 07. 07. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 09.].

⁵¹ Ethiopia: No Justice in Somali Region Killings, *i. m.*

⁵² Lásd: Ethiopia tries investment as cure for Ogaden conflict, *i. m.*

⁵³ LEWIS: *i. m.*, 65–68.

előszertettel támogatta a határ túloldalán tevékenykedő felkelő csoportokat: Addisz-Abeba menedéket adott a szomáli gerillaszervezetek vezetőinek, miközben Mogadishu támogatást nyújtott a különféle etióp felkelőmozgalmaknak. Így a politikai, etnikai, geopolitikai és vallási szálak igencsak összekuszálódtak, kölcsönösen növelve a felek közti feszültséget és ellenérzést.

A modern dzsihadista szervezetek az 1980-as évek végén, 1990-es évek elején jelentek meg Afrika szarván. Legfontosabb képviselőjük a Dahír Awejsz és Alí Warsame vezette al-Ittihád al-Iszlámijja (AIAI) lett, amely 1991 és 1996 között a szomáli–etióp–kenyai hármashatár közelében fekvő Lúk városában állította fel székhelyét. A szervezet komoly támogatásokat kapott Szaúd-Arábiától, és kapcsolatba került az al-Káidával is.⁵⁴ Az AIAI profilját és ideológiáját nagyban meghatározta, hogy az ogadeni háború idején Awejsz ezredesként szolgált a szomáli hadseregben. Ez egyrészt megerősítette pánszomáli elkötelezettségét, amelyet sosem tudott levetkőzni, még az as-Sabákkal való szövetség idején sem, másrészt növelte a már amúgy is erős etiópellenességét. Nem csoda tehát, hogy szomáliai tevékenysége mellett a csoport Etiópiára is kiterjesztette működését. 1995 és 1996 során nyolc gránát- és bombatámadást, illetve emberrablást is végrehajtottak a Felföldön, amelyek kapcsán felmerült az AIAI neve. Ebből négyet a szervezet magára is vállalt. Az akciókban 28-an meghaltak és több tucat ember megsebesült. Az AIAI valószínűleg azért nem kapott ekkor nagyobb nemzetközi figyelmet, mivel a csoport jelentős támogatásra tett szert az Etiópiával ellenséges viszonyt ápoló Eritreától – sőt, az etióp biztonsági erők szerint a támadások egy része mögött valójában Aszmara állt. Awejszék tevékenységét azért is övezte kisebb figyelem, mert az akciók alapvetően kevés áldozatszámúak, alacsony intenzitású támadások voltak.⁵⁵ Az utolsó cseppet a pohárban a szomáli származású Abdul Majid Hussein etióp közlekedési és kommunikációs miniszter elleni merénylet jelentette egy addisz-abebai hotelben. A két támadó összesen kilencszer találta el a minisztert, aki ennek ellenére túlélte a támadást.⁵⁶ Awejsz és Warsame azzal védekeztek, hogy a szervezet etióp szárnya követte el az akciót, a lúki központnak nem volt köze hozzá.⁵⁷ Addisz-Abebában azonban megelégték az AIAI ténykedésével: az etióp erők bevonultak Gedo régióba, és szétverték a csoportot.⁵⁸

Bár a lúki bázis szétverése után megszűntek az etiópiai terrortámadások, ez nem jelentette a radikalizmus végét. Az AIAI által összegyűjtött tudás és tapasztalat tovább élt Szomáliában, és fontos szerepet játszott más radikális szervezetek, mint az as-Sabáb vagy a Hizb al-Iszlám születésénél. Awejsz helyet kapott a 2006 nyarán Mogadishuban hatalomra jutó Iszlám Bíróságok Uniójának (ICU) nyolctagú Végrehajtó Tanácsában is, majd – kiszorítva a mérsékelt Saríf Ahmadot – hamarosan annak élére került.⁵⁹

A 2006. decemberi szomáliai etióp beavatkozást a szakirodalom nagy része úgy tartja számon, mint amely zömében nélkülözte a racionális indokokat, vagyis a szomáli iszla-

⁵⁴ Al-Qaida (Mis)Advetures in the Horn of Africa, [online], 2006, 77–80. Forrás: Scholar.princeton.edu [2017. 06. 12.].

⁵⁵ Matt BRYDEN: No Quick Fixes: Coming to Terms with Terrorism, Islam, and Statelessness in Somalia, *The Journal of Conflict Studies*, 23. évf. 2003/2 (ősz), 24–56. o.

⁵⁶ Uo., 32.

⁵⁷ Ken MENKHAUS: *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism*, Oxford University Press, Oxford, 2004, 60. o.

⁵⁸ Shaul SHAY: *Somalia Between Jihad and Restoration*, Transaction Publishers, New Brunswick, 2008, 84. o.

⁵⁹ Uo., 98–101.

misták ekkor közvetlenül nem veszélyeztették Etiópiát. Az új kutatások alapján kezdetben Addisz-Abeba is vonakodott a beavatkozástól,⁶⁰ mindez azonban csak az érem egyik oldala volt. Bár Sarif Ahmad valóban pozitív üzeneteket küldött a szervezet jó szándékáról a szomszédoknak és a világnak, Awejsz egy júliusi rádiónyilatkozatában dzsihádra szólított fel az Átmeneti Szövetségi Kormány támogatására Baidoában állomásozó kisebb etióp kontingens ellen.⁶¹ Figyelembe véve a politikus korábbi tevékenységét, nem véletlen, hogy Addisz-Abeba aggodalommal figyelte az Iszlám Bíróságok Unióján belüli átrendeződést, aminek a vége a decemberi katonai beavatkozás lett.

A következő években az as-Sabáb és más radikális csoportok elsősorban a szomáli hadszíntérrel voltak elfoglalva. Ennek ellenére sor került kisebb akciókra: 2007-ben Jijigában bomba robbant egy ünnepségen, amely hat áldozatot követelt. Egy évvel később szintén a szomáli régióban fekvő Ngelében került sor egy bombatámadásra, amelyben hárman vesztették életüket.⁶² Bár a szomáli iszlamisták magukra vállalták a merényletet, tekintettel arra, hogy az akcióra az EPRDF hatalomra kerülésének évfordulóján került sor, kérdéses, hogy valóban ők álltak-e a robbantás mögött, egyáltalán pedig, hogy valóban Szomáliába vezettek-e a merénylet kitervelésének és végrehajtásának a szálai. Ráadásul e merényletek esetében is alacsony intenzitású támadásokról volt szó (kézigránátok használata), amelyek gyakoriak a régióban (például a különféle nomád közösségek konfliktusaiban).⁶³ Az ezt követő években nem is került sor újabb iszlamista indíttatású támadásra: a 2012-es afari mészárlás – amelyben magyar állampolgárok is életüket veszítették – az etióp–eritreai konfliktushoz, illetve az afarok szeparatista törekvéseihez kötődött,⁶⁴ a szintén az ebben évben történő gambellai támadás pedig, amelyben 19-en haltak meg, valószínűsíthetően a különféle közösségek közti erőszak megnyilvánulása volt.⁶⁵

A 2013-as újhullám próbálkozásai

Amint arról írtunk, 2013 második felében az as-Sabáb akkori parancsnoka, Abu Zubejr Godáne a szervezet nagyobb regionalizációja mellett döntött. Ennek érdekében két különítmenyt is létrehozott, amelyből az egyik kifejezetten Etiópiát vette célba.⁶⁶

Az első akcióra 2013 októberében került volna sor, egy időben a Nigéria és Etiópia közötti labdarúgó-selejtezővel, amelynek a tétje a világbajnokságra való kijutás volt. A merénylet célpontja a 20 ezer ember befogadására alkalmas nemzeti stadion volt, az akció azonban kudarcot vallott, mivel a merénylők még a rejtékelyükön véletlenül saját magukat robbantották fel. A támadás alig egy hónappal követte volna a sikeres nairobi akciót a Westage Mall ellen, és az lett volna a célja, hogy demonstrálja az as-Sabáb regionális képességeit, ami részben sikerült is, hiszen a merénylet előkészítéséről a biztonsági szolgálatok nem szereztek tudomást, és csupán a szerencsén múlt, hogy nem került sor

⁶⁰ Opiyo OLOYA: *Black Hawk Rising*, Helikon and Comp, Solihull, 2016, 55–57. o.

⁶¹ Somali Militant Urges Holy War on Ethiopia, [online], 2006. 06. 21. Forrás: Foxnews.com [2017. 06. 12.].

⁶² Ethiopia bomb on Derg anniversary, [online], 2008. 05. 28. Forrás: BBC.com [2017. 06. 12.].

⁶³ Uo.

⁶⁴ Szegedi egyetemi oktatók az etiópiai terrortámadás áldozatai, [online], 2012. 01. 18. Forrás: Delmagyar.hu [2017. 06. 12.].

⁶⁵ Gunmen kill 19 on Ethiopian bus in Gambella region, [online], 2012. 03. 12. Forrás: BBC.com [2017. 06. 12.].

⁶⁶ Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, *i. m.*, 4.

a robbantásra. Az etióp szervek később többeket letartóztattak a megghiúsult akcióban játszott szerepük miatt.⁶⁷

A másik sikertelen akció a már említett Bolei Menyegző volt, amely Westgate-hez hasonló exkluzív addisz-abebai bevásárlóközpont, az Edna Mall ellen irányult volna. Ez a támadás azonban még odáig sem jutott el, mint a stadion elleni terv: a bombát ugyanis már a szomáli határnál megállították a biztonsági erők, az elkövetőket pedig letartóztatták, illetve likvidálták.⁶⁸

Az alacsonyabb intenzitású merényleteket tekintve: 2015 végén egy mecset ellen, 2016 januárjában pedig a dillói egyetemen került sor gránáttámadásra, utóbbiban két diák vesztette életét. A robbantások kapcsán nem merült fel as-Sabáb-kapcsolat.⁶⁹ 2016 márciusában egy etióp bíróság 28 fiatalot ítélt 10 hónap és 21 év közti börtönbüntetésre, amiért radikális csoportokat akartak alapítani Etiópiában.⁷⁰ 2017-ben hasonló ítéletekre került sor, ami jelzi, hogy a szervezet nem adta fel törekvéseit a Felföldön, bár azok egyelőre nem jutottak túl messzire a kivitelezésben.⁷¹

Kilátások

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy Etiópia alapvetően sikerrel szabott gátat az erőszakos dzsihadista tanok térnyerésének. Bár ezek kétségtelenül jelen vannak az országban, és történtek kísérletek merényletek végrehajtására, azokat a biztonsági szervek zömében még a tervezési fázisban megghiúsították. Az as-Sabáb eddig egyetlen nagyszabású, sikeres akciót sem tudott végrehajtani, a kisebb kézigránátos támadások pedig egyrészt kevés áldozatszámmal jártak, másrészt a dzsihadisták szerepe kérdéses bennük. Ebből a szempontból a szervezet 2013-ban kezdődő regionalizációját Etiópia esetében egyértelműen kudarcosnak ítéltjük meg, hiszen ennél még az AIAI is jóval sikeresebben tevékenykedett a kilencvenes évek közepén.

Mint láthattuk, az as-Sabáb kudarcának számos oka van. Szerepet játszik benne az etióp biztonsági erők felkészültsége, szervezettsége, határozott, olykor brutális fellépése. Ez azonban nem működhetne ilyen eredményesen az általános társadalmi támogatás nélkül, amely a zárt etióp társadalomnak köszönhetően nagyban megnehezíti a terrorista műveletek megszervezését. Szintén fontos eredmény, hogy Addisz-Abebanak a korbács (Illaj) és a mézesmadzag (fejlesztések) politikájával sikerült elérnie, hogy saját szomáli lakossága is – amely 6-7 millió fő körüli létszámával mára az ország harmadik legnagyobb etnikumává vált – alapvetően a kormányzat oldalán álljon ebben a kérdésben.

Nem feledkezhetünk meg persze arról sem, hogy valójában meglehetősen korlátozott ismereteink vannak a Szomáli Regionális Államnak és lakosainak preferenciáiról, és hogy

⁶⁷ Al-Shabaab behind plot to bomb stadium, says Ethiopia, [online], 2013. 12. 25. Forrás: Sudantribune.com [2017. 06. 12.].

⁶⁸ Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, *i. m.*, 37–44.

⁶⁹ Hand grenade attack kills two at Ethiopian University – police, [online], 2016. 01. 02. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 12.].

⁷⁰ Ethiopian court imposes lengthy prison sentences on 28 Al shabaab suspects, [online], 2016. 03. 18. Forrás: Wanleweyn.com [2017. 06. 12.].

⁷¹ 23 sentenced in Ethiopia for al-Qaida, al-Shabab links, [online], 2017. 05. 17. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 12.].

az EPRDF általánosságban is erősen szűri az országról/országból érkező információkat. Nehéz ugyanakkor elképzelni, hogy pusztán a biztonsági erők elegendők lennének a terror féken tartására, ha nem állna mögöttük lakossági támogatás – annál is inkább, mert ez a modell Kenyában a társadalmi támogatás hiányában látványos kudarcot vallott.

A következő évek nagy kérdése az lesz, hogy a kormány mennyire tudja fenntartani ezt a társadalmi konszenzust, és meggyőzni a lakosságot arról, hogy a radikalizmus nem jelent semmiféle gyógyírt az olyan problémákra, mint az autoriter vezetés, a rendőri túlkapások, a gazdasági egyenlőtlenségek, vagy a társadalmi és etnikai feszültségek. Egyes – egyelőre békés – szalafita csoportok az elmúlt években jelentős bázisokat építettek ki az országban a Szaúd-Arábiából kitoloncolt etióp munkavállalók révén. A két ország közti időnkénti diplomáciai csörték miatt csak 2013-ban 100 ezer etióp dolgozónak kellett hazatérnie Afrikába,⁷² akik közül sokakat megérintett az iszlám konzervatívabb tanítása, és ennek kapcsán több szakértő is megerősítette, hogy a szalafita imámok egyre aktívabbak a Felföldön.⁷³ Etiópia számára az egyik legfontosabb kihívás, hogy korlátok között tartsa ezeket a csoportokat, és megakadályozza erőszakossá válásukat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

23 sentenced in Ethiopia for al-Qaida, al-Shabab links, [online], 2017. 05. 17. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 12.]

700 al Shabaab recruits return to Kenya – IOM, [online], 2015. 10. 21. Forrás: The-star.co.ke [2017. 05. 30.]
ADAR, Korwa G.: *Kenyan Foreign Policy Behavior towards Somalia, 1963–83*, University Press of America, Lanham–New York–London, 1994

Al-Qaida (Mis)Advetures in the Horn of Africa, [online], 2006. Forrás: Scholar.princeton.edu [2017. 06. 12.]

Al-Shabaab as a Transnational Security Threat, [online], 2016. 03. Forrás: Igadssp.org [2017. 05. 30.]

Al-Shabaab behind plot to bomb stadium, says Ethiopia, [online], 2013. 12. 25. Forrás: Sudantribune.com [2017. 06. 12.]

BOTHA, Anneli: Radicalisation in Kenya: Recruitment to al-Shabaab and the Mombasa Republican Council, [online], 2014. 09. 04. Forrás: Issafrica.org [2017. 06. 06.]

BRYDEN, Matt: No Quick Fixes: Coming to Terms with Terrorism, Islam, and Statelessness in Somalia, *The Journal of Conflict Studies*, 23. évf., 2003/2

Corruption Perceptions Index 2016, [online], 2017. 01. 25. Forrás: Transparency.org [2017. 06. 07.]

Ethiopia bomb on Derg anniversary, [online], 2008. 05. 28. Forrás: BBC.com [2017. 06. 12.]

Ethiopia tries investment as cure for Ogaden conflict, [online], 2016. 06. 02. Forrás: Nazret.com [2017. 06. 09.]

Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents, [online], 2009. 09. 04. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 06. 02.]

Ethiopia: it is time to stop the reign of terror of the Liyu Police, [online], 2016. 07. 07. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 09.]

Ethiopia: No Justice in Somali Region Killings, [online], 2017. 04. 06. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 09.]

Ethiopian court imposes lengthy prison sentences on 28 Al shabaab suspects, [online], 2016. 03. 18. Forrás: Wanleweyn.com [2017. 06. 12.]

Ethnic Somali rebels kill 74 at Chinese oilfield in Ethiopia, [online], 2007. 04. 25. Forrás: TheGuardian.com [2017. 06. 09.]

Gunmen kill 19 on Ethiopian bus in Gambella region, [online], 2012. 03. 12. Forrás: BBC.com [2017. 06. 12.]

⁷² Thousands of Ethiopians returning home from Saudi Arabia, [online], 2017. 04. 14. Forrás: Ethsat.com [2017. 06. 14.].

⁷³ Interjúk Addisz-Abebában, 2017. április–május.

- Hand grenade attack kills two at Ethiopian University – police, [online], 2016. 01. 02. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 12.]
- How KDF's entry into Somalia changed security situation in Northern Kenya, [online], 2016. 07. 06. Forrás: Hivisasa.com [2017. 06. 02.]
- Interjú a Sahan Foundation munkatársával, Nairobi, 2017. január
- Interjú az ENDP egyik alezredesével, Debra Zeit, 2017. április
- Interjú diplomatákkal és kutatóintézeti szakértőkkel, Addisz-Abeba, 2017. április–május
- Interjú egy EU katonai diplomatával, Addisz-Abeba, 2016. január
- Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május
- Interjúk Addisz-Abebában, 2016. január–február; 2017. április–május
- Interjúk Addisz-Abebában, 2017. április–május
- Interjúk Etiópiában, 2017. április–május
- Kenya: Al-Shabaab – Closer to Home, [online], 2014. 09. 25. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 05. 22.]
- Kenya's Somali North East – Devolution and Security, [online], 2015. 11. 17. Forrás: Crisisgroup.org [2017. 05. 31.]
- KISER, Maargot: Big Game: U.S. Soldiers' Secret Hunt for Jihadists in a Kenyan Forest, [online], 2017. 02. 08. Forrás: Dailybeast.com [2017. 05. 30.]
- LEWIS, Ioan M.: *A modern history of the Somali*, Ohio University Press, Ohio, 2002
- MARCUS, Harold G.: *A History of Ethiopia*, University of California Press, Los Angeles, 2002
- MARSAI Viktor: A radikális iszlamista csoportok Kenyában – az as-Sabáb regionalizációja, *Külföldi Szemle* – megjelenés alatt
- MENKHAUS, Ken: *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism*, Oxford University Press, Oxford, 2004
- Ogaden National Liberation Front (ONLF), [online], 2016. 08. 09. Forrás: Globalsecurity.org [2017. 05. 31.]
- OLOYA, Opiyo: *Black Hawk Rising*, Helikon and Comp, Solihull, 2016
- OMAR, Feisal – SHEIKH, Abdi: Somali Islamists attack Ethiopian military base in Somalia, [online], 2016. 06. 09. Forrás: Reuters.com [2017. 06. 08.]
- OMBATI, Cyrus: Kenya: Local clan in El Adde might have betrayed KDF, [online], 2016. 01. 25. Forrás: Hiiraan.com [2017. 06. 08.]
- OPARANYA, Wycliffe Ambetsa: 2009 Population and Housing Census Results, [online], 2010. 08. 31. Forrás: Knbs.or.ke (Archív) [2017. 05. 31.]
- SHAY, Shaul: *Somalia Between Jihad and Restoration*, Transaction Publishers, New Brunswick, 2008
- Somali Militant Urges Holy War on Ethiopia, [online], 2006. 06. 21. Forrás: Foxnews.com [2017. 06. 12.]
- Szegedi egyetemi oktatók az etiópiai terrortámadás áldozatai, [online], 2012. 01. 18. Forrás: Delmagyar.hu [2017. 06. 12.]
- SZÉLINGER Balázs: *Etiópia – a helyi terep előnyei és hátrányai*. Előadás, *Generációk és irányok – a magyar afrikánisztika a 21. század elején* c. konferencia, 2017. június 1.
- The World Factbook – Kenya, [online], 2017. Forrás: CIA.gov [2017. 05. 31.] és The World Factbook – Ethiopia, [online], 2017. Forrás: CIA.gov [2017. 05. 31.]
- Thousands of Ethiopians returning home from Saudi Arabia, [online], 2017. 04. 14. Forrás: Ethisat.com [2017. 06. 14.]
- Wagalla massacre: Raila Odinga orders Kenya probe, [online], 2011. 02. 15. Forrás: BBC.com [2017. 05. 31.]

Hegedűs Barbara

Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel¹

Kolumbia több mint ötven éve szenved a baloldali gerillaszervezetek, a jobboldali félkatonai paramilitáris csoportok, a szervezett bűnözői csoportok és az állami fegyveres erők között zajló fegyveres konfliktustól. A polgárháborús viszonyok súlyosságát a számok is bizonyítják, mivel az 1958–2012 között zajló belháború 220 ezer halálos áldozatot követelt, ebből több mint 180 ezer civil személy. Ezen felül közel 25 ezer eltűntet regisztráltak és 5,7 millió ember kényszerült elhagyni otthonát.² Kolumbia a 2012–2016 között zajló békefolyamattal esélyt kapott arra, hogy a közel hatvan éve tartó konfliktust maga mögött hagyja, ami az ország gazdasági és társadalmi modernizációjának alapja lehet.

Kulcsszavak: FARC, Kolumbia, lefegyverzés, leszerelés, visszailleszkedés

Hegedűs Barbara: Historical Step in Colombia – The Results of the Peace Process with the FARC Guerrilla Organization

Colombia has suffered for more than 50 years from armed conflict occurred among leftist guerrilla movements, right-wing paramilitary groups, organized crime groups, and state armed forces. The number of victims proves the severity of the civil war, as in 1958–2012 the conflict demanded an estimated 220,000 deaths, from which more than 180,000 were civilians. Moreover, nearly 25,000 missing persons were registered and 5.7 million people were forced to leave their homes. The peace-process gave a chance to Colombia to leave behind the nearly 60 years of conflict that can be the basis for economic and social modernization of the country.

Keywords: FARC, Colombia, disarmament, demobilization, reintegration

Általános adatok Kolumbiáról

A hivatalos nevén Kolumbiai Köztársaság Dél-Amerika északnyugati részén fekvő spanyolajkú ország, lakosságszáma alapján 47,2 millió fővel a harmadik legnépesebb latin-amerikai állam Brazília és Mexikó után, 1,14 millió km²-es területével pedig a negyedik legnagyobb állam ezen a földrészen. Dél-Amerika kapujaként fontos geostratégiai jelentőséggel bír, mivel hozzáférése van a Csendes-óceánhoz, az Atlanti-óceánhoz, valamint öt országgal

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt „Latin-Amerika és Magyarország – metszéspontok” Ludovika Kutatócsoportjának keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica: ¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad, [online], Informe General Grupo de Memoria Histórica, 2013, 31–33. o. Forrás: centrodememoriahistorica.gov.co [2016. 11. 05.].

határos; Venezuelával, Brazíliával, Ecuadorral, Peruvál és Panamával, ezért fontos kereskedelmi összekötő pont is.³

Kolumbia 2016-ban a 4. legnagyobb GDP-vel rendelkező ország volt a dél-amerikai térségben, és várhatóan a következő években is mérsékelt növekedés várható, mivel a 2016-os 1,9%-os GDP-emelkedést követően 2017-ben 2,3%, majd 2018-ban 3%-os gazdasági növekedést prognosztizálnak.⁴ Nagyfokú az urbanizáció, mivel a társadalom 77%-a városokban él, ami nemcsak a gazdaság strukturális átrendeződésének köszönhető, hanem a gerilla- és paramilitáris csoportok erőszakos cselekményei is hozzájárultak a vidéki lakosság városokba településéhez.⁵

A gazdasági fejlődésében, nemzetközi megítélésében és a külföldi befektetések szempontjából kiemelkedően fontos az ország kockázati megítélése, amire a jelenlegi békefolyamat pozitívan hatott.⁶ Az 1. táblázat az IHS kockázati mérőszámait foglalja össze a dél-amerikai országok esetében.

1. táblázat: Dél-Amerika országainak kockázati besorolása

	Teljes ország-kockázat	Kockázati tényezők					
		Politikai	Gazdasági	Szabályozási	Adó	Operációs	Biztonsági
Uruguay	1,2	1,2	1,0	1,0	1,6	1,8	0,8
Chile	1,6	1,6	1,5	1,1	1,9	1,8	1,6
Peru	2,0	2,0	1,0	2,3	1,8	2,6	2,2
Argentína	2,1	2,1	1,7	2,2	2,4	2,8	1,4
Kolumbia	2,2	2,2	1,6	1,8	2,2	2,6	2,6
Paraguay	2,2	2,3	1,7	2,2	2,3	3,2	1,6
Brazília	2,4	2,8	1,9	1,8	3,0	3,1	1,6
Ecuador	3,0	2,6	2,3	3,7	3,8	3,7	1,9
Bolívia	3,1	2,6	2,3	4,1	3,5	3,9	2,1
Venezuela	4,6	4,3	5,9	5,8	4,0	5,0	2,5
	Alacsony 0,1–0,7	Mérsékelt 0,8–1,5	Közepes 1,6–2,3	Magas 2,4–3,1	Nagyon magas 3,2–4,3	Kritikus 4,4–6,4	Extrém 6,5–10,0

Forrás: saját készítés az IHS adatbázisa alapján

Az IHS országekockázati besorolása alapján Kolumbia a dél-amerikai országok közül az ötödik helyen áll 2017 első negyedévében 2,2 ponttal, ahol a kockázatot 0,1–10-ig terjedő skálán mérik, 10-zel számszerűsítve a legmagasabb kockázatot. Az országekockázati mérőszám több területen mért információk átlagából áll össze, amelyen belül elemzik az ország poli-

³ CIA: The World Fact Book, Colombia, [online]. Forrás: CIA.gov [2017. 03. 10.].

⁴ IMF: International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, [online], 2017. Forrás: Imf.org [2017. 05. 10.].

⁵ The World Fact Book.

⁶ IHS Country Risk: Strategic Risk, 2017, [online]. Forrás: Ihsmarket.com [2017. 05. 13.].

tikai, gazdasági, jogi és adórendszerében, az operációs részben az állam működőképessége (például korrupció mértéke, az infrastruktúra fejlettsége), majd a biztonság területén jelentkező kockázatok. Ezzel a besorolással a hét kockázati kategóriából Kolumbia a harmadik csoportba esik, amivel közepes kockázatú országnak számít.⁷

Elhelyezkedéséből adódóan Kolumbia az illegális kereskedelemben is fontos szereplő a térségben: a szervezett bűnözői csoportok nemcsak a kábítószerüzletben érdekeltek, hanem többek között fegyvercsempészetben, pénzmosásban, illegális bányászatban is.⁸ Az ország földrajzi adottságai, az Andok hegyláncai nagy hatással vannak az ország társadalmi, politikai és gazdasági viszonyaira, mert a domborzati viszonyok kiváló rejtékhelyet biztosítanak a bűnözői csoportoknak, a nehezen megközelíthető területeken hatékonyan tudnak kábítószer termelni és raktározni, valamint egyéb illegális tevékenységet folytatni. A hegyvidékek megnehezítik az egységes állami működést is, mivel a központi kormányzat nehezen képes az ország területének egészét az ellenőrzése alatt tartani.

A tanulmány célja, hogy a Kolumbiában közel hatvan éve zajló fegyveres konfliktus lezárását, a békefolyamat legfontosabb elemeit és eredményeit elemezze 2017. júniusig bezárólag. A cikk elkészítése során angol és spanyol nyelvű forrásokat, kiemelten az InSight Crime elnevezésű Latin-Amerikával foglalkozó alapítvány, a Colombia Reports című dél-amerikai független hírforrás és az International Crisis Group szervezet anyagait használtam. A publikáció során röviden bemutatom az ENSZ Lefegyverzés, leszerelés és reintegráció (*Disarmament, Demobilization and Reintegration – DDR*) programjait, ismertetem a fegyveres konfliktus legfontosabb szereplőit, a békefolyamathoz vezető utat, majd a DDR-programokon keresztül vizsgálom a békeszerződés legjelentősebb részeit.

Lefegyverzés, leszerelés és reintegrációs programok (DDR) mint a békeépítés eszközei

A DDR-programok az Egyesült Nemzetek Szervezete által az 1980-as években indultak azzal a céllal, hogy aktív segítséget nyújtsanak a fegyveres konfliktusokat követő időszakban, és mára a válságkezelés és békeépítés lényeges eszközei lettek. A projektek többek között technikai segítséget, tanácsadást és egyéb speciális módszereket nyújthatnak. Adminisztrációs támogatás révén a visszailleszkedés koordinációjában segíthetnek, támogathatják a katonai táborok igazgatását, vagy megfigyelőként ellenőrizhetik a folyamatokat, mint Kambodzsában, Ruandában vagy Koszovóban, de a vezető és irányító szerepet mindig az állami kormánynak kell vállalnia.⁹

A DDR-programok sokáig széttagoltan, egységes keretrendszer és elvárások nélkül működtek. Azonban a kezdeti feladatokhoz képest 2004-től egyre összetettebb műveletek felé mozdultak el a programok, amelyek már nem csupán a békefenntartás hagyományos cél-

⁷ IHS Economics & Country Risk: Colombia, Country Reports, Country Risk Profile, [online], 2016. 10. 27. Forrás: Ihs-markit.com [2017. 01. 22.].

⁸ Insight Crime: Colombia, Investigation and Analysis of Organized Crime, [online], 2016. 07. 21. Forrás: Insightcrime.org [2017. 05. 10.].

⁹ UNDDR: Introduction to the IDDRS, Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards, [online], 2014, 7. o. Forrás: Poa-iss.org [2017. 03. 20.].

jait tartalmazták, ahol a két háborúzó fél elválasztása a feladat, hanem kiterjedtek a biztonságpolitika, az emberi jogok, a jogállamiság, a demokratikus választások és a gazdasági kormányzás területeire.¹⁰

A fegyveres konfliktusok természetének változásával, az aszimmetrikus és hibrid konfliktusok számának növekedésével a DDR-programoknak is igazodniuk kellett az új kihívásokhoz. Az úgynevezett második generációs projektek már békeszerződés megkötése nélkül elindulhatnak, nagyobb hangsúly helyeződik az aszimmetrikus hadviselésben érdekelt szereplők kibővült körére (félkatonai és felkelő szervezetek, szervezett bűnözői csoportok, különböző bűnbandák és milíciák).¹¹ Ezért a DDR-programok kidolgozásakor a békeépítés és fejlesztési célkitűzésekkel párhuzamosan, terror- és kábítószer-ellenes műveletek is elindultak például Afganisztánban, Kolumbiában és Maliban.¹²

Alapvetően a DDR-programok átmeneti intézkedések sorozatai, amelyekkel előmozdíthatják a mélyebb változásokat, ha megvan a kellő politikai, társadalmi és gazdasági nyitottság az érintett területeken.¹³ A helyi és regionális sajátosságok minden esetben meghatározzák a konfliktusok jellemzőit, ezáltal a megoldási javaslatoknak rugalmas, terület- és kontextusspecifikusoknak kell lenniük, amelyek külön kihívást jelentenek a programok kidolgozása során. A békefenntartásra koncentráló projektek öt fő célcsoporttal foglalkoznak: „a felnőtt női és férfi harcosokkal; a fegyveres csoportok gyermek tagjaival; azokkal a személyekkel, akik nem fegyveres feladatokat látnak el, de a csoporthoz tartoznak; egészségügyi gondokkal rendelkező tagokkal, illetve azokkal a személyekkel, akik bármilyen formában kötődnek a szervezethez”.¹⁴ A projektek fő célkitűzése, hogy az adott konfliktust átfogóan kezelje, mivel sok esetben a tűzszüneti megállapodások, a békekötés sem garancia a békére, ezért a konfliktus gyökereit kell felmérni, és a harcok kiújulását kell megakadályozni. A programok három fő elemből állnak: a lefegyverzés, a leszerelés, és a reintegrációs szakaszból.

Lefegyverzés (*Disarmament*)

A hagyományos lefegyverzés elemei jellemzően rövid távú folyamatok. Ebben a periódusban regisztrálják a fegyveres szervezetek tagjait, koordinálják a fegyverbegyűjtést, amely kiterjedhet a polgári lakosság kezében lévő fegyverekre is.¹⁵ Már ebben a stádiumban lényeges elem a biztonság garantálása, mivel a fegyverletétel által a fegyveres csoportok tagjai, de civilek is védtelenebbé válhatnak, akár egy harmadik féltől támadás érheti őket egy komplex, többszereplős válsághelyzetben. Például Kolumbiában a jelenlegi békefolyamat esetében nagy problémát jelent, hogy amíg a központi kormányzat és a FARC között zajlik

¹⁰ UNDDR: *i. m.*, 1.

¹¹ Jairo MUNIVE – Finn STEPPUTAT: Rethinking Disarmament, Demobilization and Reintegration Programs, [online], *Stability: International Journal of Security and Development*, 4. évf., 2015/1, 48. o. Forrás: Doi.org [2017. 05. 10.].

¹² Robert MUGGAH – Chris O'DONNELL: Next Generation Disarmament, Demobilization and Reintegration, [online], *Stability: International Journal of Security and Development*, 2015. Forrás: Doi.org [2017. 05. 01.].

¹³ Uo.

¹⁴ UNDDR: *i. m.*, 7.

¹⁵ International Disarmament, Demobilization and Reintegration Congress (IDDRC): The Cartagena Contribution to Disarmament, Demobilization and Reintegration Cartagena, [online], Kolumbia, 2009, 17. o. Forrás: Documents.worldbank.org [2017. 04. 02.].

a békemegállapodás végrehajtása, a paramilitáris fegyveres csoportok tovább működnek, veszélyeztetve a vidéki lakosságot, a gerillaszervezet tagjait és egyben a békeszerződés végrehajtását.

Leszerelés (Demobilization)

A leszerelési folyamat viszonylag rövid átmeneti periódus. Ez idő alatt a fegyveres csoportok tagjai elkülönített, zárt és védett területre vonulnak, ahol megkezdhetik a felkészülést a társadalomba való visszailleszkedésre. Ebben az időszakban a már leszerelt személyeknek nyújtanak támogatást, mivel a fegyveres csoportok tagjai társadalmi és gazdasági téren kiszolgáltatott helyzetbe kerülhetnek, esetleg nem rendelkeznek megfelelő pénzügyi forrásokkal. A program részeként „átmeneti biztonsági hálót” hoznak létre a volt fegyveresek számára, garantálják a biztonságos útvonalat a kijelölt zónákba, szállást, ellátást, egészségügyi szolgáltatást biztosítanak a leszerelőknek.¹⁶ Bár ez az időszak csak körülbelül egy évet ölelhet fel, a projektek finanszírozhatósága jelenti az egyik legnagyobb kihívást.

Visszailleszkedés (Reintegration)

A társadalmi beilleszkedés egyszerre a legfontosabb és a legnehezebb része a DDR-programoknak, mivel a volt gerillák és a civil lakosság felől érkező szubjektív elemeket, egyéni érzelmeket is figyelembe kell venniük. Olyan kérdésekre kell választ találni, hogy a volt gerilla milyen módon tud visszatérni a civil életbe, mik lesznek az új közösségi identitásának elemei, valamint a civil környezetet is fel kell készíteni a volt fegyveresek befogadására, kezelni kell a társadalmi igazságossághoz fűződő igényüket.¹⁷ A reintegráció során biztosítani kell, hogy az érintett felek sérelmeiket jogszerű csatornákon keresztül kezeljék, és ne forduljanak erőszakos eszközökhöz. Ennek több formája is lehet, ilyen például az átmeneti igazságszolgáltatás rendszere, a hivatalos megbékélést célzó intézkedések, új alkotmány megszövegezése, új pártok létrehozása, vagy a rendőrségi és katonai szervezetek megújítása.¹⁸

A lefegyverzési, leszerelési és reintegrációs folyamatok törekenyek, ezért a sikerhez elengedhetetlen a koordináció és bizalomépítés a volt fegyveresek, a társadalmi közösségek, a programot végrehajtó belpolitikai és nemzetközi szereplők között.

A kolumbiai békefolyamathoz vezető út

A fegyveres konfliktus főbb szereplői

Kolumbiában az 1960-as években kezdődött a rendkívül összetett, különböző politikai érdekek által motivált, sokszereplős fegyveres konfliktus, amely az 1980-as évektől a kábítószerüzlet erősödésével súlyosbodott. A belháború kezdetben politikai célok, a jobb-

¹⁶ IDDC: *i. m.*, 17.

¹⁷ Uo., 18–19.

¹⁸ Uo., 6.

oldali konzervatív liberális oldal és a belpolitikából kiszorított baloldali ideológia mentén szerveződő csoportok között zajlott. A kábítószerüzlet fejlődésével az 1990-es évekre a szervezett bűnözői csoportok hatalma rendkívül megnőtt, majd a jobboldali félkatonai csoportok és a baloldali gerillaszervezetek szoros együttműködésre léptek a drokartellekkel. Az együttműködés részeként egyes fegyveres szervezetek védelmet nyújtottak a kartelleknek¹⁹ a fennhatóságuk alatt lévő körzetekben, cserébe részesültek a bevételekből. Később kooperáltak a fegyvercsempészet és a kiképzés területén is. A felkelő szervezetek hasonló területekről szereztek a bevételüket, mint a szervezett bűnözői csoportok, de ők abban különböztetik meg magukat a kartellektől, hogy politikai céljaik érdekében használják fel a megszerzett vagyont. A kartellek és az ideológiai alapon szerveződő csoportok közti együttműködések révén a szervezetek komoly gazdasági, társadalmi és politikai hatalomra tettek szert, aláásva ezzel a központi kormányzat hatalmát.²⁰ Kolumbia 2014-ben a világ kábítószer-össztermelésének 52%-át adta, és a mai napig az Egyesült Államok a fő exportpiaca, de Európának is a legnagyobb kokainbeszállítója.²¹

A fegyveres konfliktus során aktív négy legnagyobb felkelő szervezet, a Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC*), a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (*Ejército de Liberación Nacional – ELN*), az Április 19-e Mozgalom (*Movimiento 19 de Abril – M-19*),²² és a Népi Felszabadító Hadsereg (*Ejército Popular de Liberación – EPL*). Az M-19 mozgalom kezdett elsőként tárgyalásokat a kolumbiai kormánnyal, majd 1990-ben tagjai leszereltek és sikeresen beléptek a politikai életbe. Az EPL 1991-ben egyezett meg a kolumbiai kormánnyal, azonban a leszerelés részleges volt, mivel a volt gerillák egy része – együttműködve a FARC- és az ELN-csoportokkal – folytatta a kábítószerüzletet. Különböző kartellek révén (*Rastrojos, Urabeños*) 2011-re a volt gerillák uralták a kolumbiai drogkereskedelmet.²³

A legerősebb gerillaszervezet a Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erők, amely 1966-ban alakult baloldali marxista ideológia mentén, kormányellenes erőként. A szervezet az ország vidéki agrárterületére összpontosította tevékenységét, az ország határ menti peremterületeit tartotta ellenőrzése alatt, de a déli körzetekben a középső országrészekre is képes volt kiterjeszteni fennhatóságát. A FARC az 1990-es években lépett be a kábítószerüzletbe, ami a szervezet ugrásszerű erősödését eredményezte, 4000 tagból körülbelül 18 ezer geril-

¹⁹ Az első legnagyobb kokainkartellek a Pablo Escobar vezette Medellín és a Cali kartell voltak. A két kartell szétesését követően a kábítószerüzlet fragmentálódott, a volt tagokból több kisebb csoport jött létre, amelyek már nem a teljes kábítószer-termelési és -kereskedelmi láncolatot tartották a kezükben. Manapság a legnagyobb kartellek a *Rastrojos* és *Urabeños*, illetve a korábban leszerelt gerilla- és paramilitáris szervezetek tagjaiból létrejött BACRIM (*Bandas Criminales*), amelyben a kisebb csoportok hálózatos formában működnek diverzifikált tevékenységgel. Jeremy McDERMOTT: The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas, [online], 2013. 04., 16–17. o. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 03.].

²⁰ Insight Crime: FARC Profile, [online], 2017. 03. 03. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 10.].

²¹ UNODC: Colombia, Censo de Cultivos de Coca 2014, [online], 2015. 07., 35. o. Forrás: Unodc.org [2017. 05. 10.].

²² Az M-19 elnevezés az 1970. április 19-i állítólagosan elcsalt elnökválasztásra utal, amikor Gustavo Rojas Pinilla korábbi baloldali populista elnöktől megtagadták a választási győzelmet. Az őt támogató populista szövetség, az *Alianza Nacional Popular* tagjaiból alakult az M-19 mozgalom.

²³ Jeremy McDERMOTT: The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas, [online], 16–17. o. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 03.].

lája lett az évtized végére.²⁴ A FARC a megnövekedett anyagi források révén egyre nagyobb támadásokat tudott végrehajtani. Főbb célpontjai az állami biztonsági erők, a katonai központok és rendőrségek alkalmazottai voltak, de megtámadtak különböző társadalmi csoportokat, több száz személyt raboltak el váltságdíjért cserébe, és tevékenységük jelentős számú civil áldozatot követelt.²⁵ Az eddig nyilvánosságra hozott adatok alapján 1989–2012 között a gyilkosságok 17%-ért a FARC volt a felelős.²⁶ Nehezen meghatározható a FARC kábítószer-kereskedelemből származó bevételeinek nagysága, mivel a kormány álláspontja szerint évente 2,4-3,5 milliárd dollárra, a kolumbiai főállamügyész szerint 1 milliárd dollárra, szakértők becslései alapján azonban jóval kevesebbre, körülbelül 200-300 millió dollárra becsülhető.²⁷ A nagy különbséget az okozhatja, hogy a kormány a béketárgyalásoknál a nagyobb számmal a FARC szervezett bűnözői tevékenységét kívánja hangsúlyozni, illetve a különböző szereplők kooperációjából kifolyólag nehézkes kiszámítani, hogy egyes szervezetek milyen arányban részesülnek a bevételekből.

A baloldali gerillaszervezetek működésével szemben szerveződtek a szélsőjobboldali félkatonai csoportok, az úgynevezett paramilitáris erők. A legnagyobb ernyőszervezet a Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők²⁸ (AUC) volt, amely különböző jobboldali félkatonai csoportokat egyesített. A magukat önvédelmi erőknek tartott szervezetek szintén a drogkereskedelemmel finanszírozták tevékenységüket, és működésük hatalmas civil áldozatokkal járt: 1989–2012 közötti időszakban a gyilkosságok 60%-áért a paramilitáris szervezetek a felelősek.²⁹ Az AUC fegyveresen lépett fel civilek, aktivisták, szakszervezeti vezetők és politikusok ellen, akik szerintük bármilyen formában kapcsolatba hozhatók voltak a baloldali felkelő szervezetekkel. Paramilitáris csoportok mai napig működnek az ország több területén,³⁰ és részben feltáratlan, hogy pontosan milyen kapcsolatokkal rendelkeznek az állami fegyveres erőkkel és a politikai elittel.³¹

A jelenlegi békefolyamat előzményei

A jelenlegi békefolyamat előzményeinél fontos megemlíteni a Kolumbia-tervet, amely 2000-ben jött létre az Egyesült Államok és a kolumbiai kormány közti megegyezéssel

²⁴ Adam ISACSON – Abigail POE: After Plan Colombia, Evaluating “Integrated Action,” the next phase of U.S. assistance, [online], *International Policy Report*, Center for International Policy, 2009. 12., 3. o. Forrás: Ccai-colombia.org [2016. 10. 10.].

²⁵ Natalio COSOY: Has Plan Colombia really worked? [online], 2016. 02. Forrás: BBC.com [2017. 06. 01.].

²⁶ Centro Nacional de Memoria Histórica: *i. m.*, 36.

²⁷ Geoffrey RAMSEY: FARC ‘Earns \$2.4 to \$3.5 Billion’ From Drugs: Govt, [online], 2012. 10. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 20.].

²⁸ A paramilitáris szervezetek létrejötté az 1980-as évekre tehető, amikor a baloldali felkelőszervezetek erőszakos tevékenységére, emberrablásaira válaszul a fegyveres erők tagjai és politikusok támogatásával megalakultak a helyi önvédelmi csoportok. Alapvetően a civilek védelmére létrejövő fegyveres csoportok azonban nem a lakosságot védték a gerillákkal szemben, hanem sokszor a kábítószerkartellek vagy a földbirtokosok érdekében működtek (AUC, 2015).

²⁹ CNMH: *i. m.*, 36.

³⁰ 2006-ban békemegállapodás született az AUC és a kormány között, azonban a teljes leszerelés nem valósult meg, mivel a volt tagok szervezett bűnözői csoportokhoz csatlakoztak. A paramilitáris szervezetek és a politikai elit összefonódásáról szól az úgynevezett „parapolitika” (parapolitics) botrány. A felszínre került ügyek hatására több mint 30 kongresszusi képviselőt tartóztattak le, Uribe akkori elnök családtagjai ellen is bírósági eljárások indultak, valamint magas rangú katonai vezetők kerültek börtönbe. A botrány hatásai a mai napig érződnek, jelenleg is zajlanak vizsgálatok, eljárások katonai vezetők és politikusok ellen (Mejía C., 2014).

³¹ ISACSON–POE: *i. m.*, 3–4.

azzal a céllal, hogy közösen hajtsanak végre felkelés- és kábítószer-ellenes műveleteket. Washington a kábítószer elleni háborút a termelői oldalon kívánta lefolytatni, ezért a kábítószer-termelésben és -kereskedelemben érdekelt szervezetekkel szemben az erőszakos fellépést is támogatta. Ez jól illt az akkori elnök, Álvaro Uribe Vélez³² gerillákkal szembeni keményvonalas politikájához is. A támogatások 71%-a katonai segélyek formájában érkezett, amely keretén belül katonákat képeztek ki, katonai technológiát és fegyvereket szállítottak az országba. A Kolumbia-terv kapcsán a legnagyobb támogatás a 2000-es évek közepén érkezett, amikor az ország évi 600 millió dollárt kapott az Egyesült Államoktól. 2008-tól ez az összeg azonban folyamatosan csökkent, 2011-ben már csak 460 millió dollár érkezett, mivel az amerikai demokrata kormányzat megkérdőjelezte a módszerek hatékonyságát, illetve egyre több kritika érte a programot az emberijog-sértések miatt.³³ Az, hogy például a terven keresztül érkező összegekből az állami fegyveres erőket a meggyilkolt gerillák száma után finanszírozták,³⁴ túlkapasokhoz és visszaélésekhez vezetett.³⁵ A kokalevél-termelés visszaszorítása érdekében légi permetezést használtak, amit szintén sok kritika ért, mivel nemcsak a kokacserjéket tette tönkre, hanem más növényeket is, sőt az emberi szervezetre is mérgező volt a használt anyag. Azonban a kokalevél-termelést sikerült visszaszorítani időlegesen, a 2000–2013 közötti időszak alatt 160 ezer hektárról 48 ezer hektárra esett vissza a termelés,³⁶ viszont 2013-tól ismét növekedés tapasztalható, mert 2014-ben már 69 ezer hektárt műveltek, amihez hozzájárulhatott a permetezés csökkenése.³⁷

A kritikák ellenére a Kolumbia-terv nagy eredménye, hogy képes volt meggyengíteni a FARC-ot, fegyverben tartott harcosainak száma 18 ezerről 8-10 ezerre esett vissza 2010-re. Az állami biztonsági erők visszavették az ellenőrzést az ország több területén, az Atlanti-óceán partjainál, az északnyugati megyékben és Venezuelával határos ország-részekben sikerült visszaszorítani a szervezetet, azonban a kábítószertermelésben leginkább érintett déli és délnyugati területeken erős maradt a FARC.³⁸

³² Álvaro Uribe Vélez 1984-ben kezdte politikai karrierjét Medellín város (Kolumbia második legnagyobb városa) önkormányzatában. Gazdag földbirtokos családból származik, és mai napig sok vád éri, hogy összeköttetésben áll a szélsőjobb oldali paramilitáris szervezetekkel, valamint családja és önmaga is kapcsolatban állt a Medellín drokartellel. Több bíráló ér, hogy a FARC gerillaszervezettel szembeni kemény politikája érzelmi alapú is, mivel 1983-ban a gerillaszervezet egy sikertelen emberrablás következtében meggyilkolta Uribe elnök apját, de a FARC a mai napig tagadja a vádat. A jelenlegi békefolyamat elfogadásával szembeni ellenkampány vezéralakja, és a legnagyobb ellenzéki párt (*Centro Democráticos*) vezetője.

³³ IHS Country Report: *i. m.*, 24.

³⁴ A „falsos positivos” (álpozitív) botrány 2008-ban robbant ki, amely során kiderült, hogy az állami fegyveres erők szegény vidéki fiatalokat öltek meg, majd beöltöztették őket felkelőknek, és bizonyítékképpen fényképeket készítettek róluk. A cselekmény hátterét az adta, hogy a katonák a meggyilkolt gerillák után fejkvóta alapján jutalmat kaptak. Az elmúlt években több katonát, magas rangú katonai vezetőt is elítélt a bíróság az esetek kapcsán, és máig folynak vizsgálatok az események feltárásáért.

³⁵ Ana MARCOS: *Condena histórica en Colombia por el escándalo de los ‘falsos positivos’*, [online], 2017. 04. Forrás: Internacional.elpais.com [2017. 05. 05.].

³⁶ Daniel MEJÍA: *Plan Colombia: An Analysis of Effectiveness and Costs*, Center for 21st, [online], Century Security and Intelligence Latin America Initiative, 2016, 4. o. Forrás: Brookings.edu [2017. 05. 10.].

³⁷ UNODC: *i. m.*, 13.

³⁸ ICG, International Crisis Group: *Improving Security Policy in Colombia*, [online], *Policy Briefing*, 2010. 06. 20. Forrás: Crisisgroup.org [2016. 10. 10.].

Lefegyverzés, leszerelés és reintegrációs programok a kolumbiai békefolyamatban

A békekötés menete

A 2012-ben elindult békefolyamatot a FARC oly mértékű meggyengülése tette lehetővé, hogy hajlandó volt tárgyalóasztalhoz ülni. A béketárgyalások megkezdése Juan Manuel Santos Calderón³⁹ (2010–) elnökhöz kötődik, aki beiktatását követően elszántan a konfliktus politikai rendezése mellett állt ki. Bár Santos védelmi miniszterként (2006–2009) keményvonalas politikát követve több fegyveres akciót indított a FARC ellen, elnöksége kezdetétől folyamatosan enyhített korábbi fellépésén. Az elnök a megegyezést kereste, mivel véleménye szerint a fegyveres harcok által nem sikerült végérvényesen legyengíteni a szervezetet, és a társadalom is kimerült a folyamatos harcokban, békére vágyott. Juan Manuel Santos elnök nyilatkozata is jól mutatja politikai elkötelezettségét: „A megállapodás nem fog mindenki számára elégtételt adni, de békét hoz, és ez jobb megállapodás, mint a háború folytatása.”⁴⁰

A békefolyamatok állandó központi kérdése, hogy a kompromisszumok révén milyen módon lehet egyensúlyt teremteni a biztonság és igazságosság között. Egyáltalán lehetséges-e a megbékélés feltételeit optimalizálni úgy, hogy az a társadalom jelentős részének elégtételt nyújtson. A megállapodás elkerülhetetlen része, hogy a felelősségre vonást az elkövetett bűncselekményekért beáldozzák a társadalom biztonsága érdekében. Az illegális fegyveres csapatokat megszüntetik, tagjaikat felelősségre vonják, de elkerülhetik a komolyabb büntetést. A módszerek eltérhetnek, ami a tárgyaló felek közti megállapodástól és a civil lakosság által elfogadható feltételektől függ.

A békefolyamat hivatalosan az *Acuerdo General para la terminación del conflicto y la construcción de una paz estable y duradera* egyezmény elfogadásával kezdődött 2012-ben Havannában, ami a konfliktus lezárásának feltételeit és a hosszú távú, stabil béke alapjait tartalmazta. A Forradalmi Fegyveres Erők és a kolumbiai kormány között zajló béketárgyalások hat fő téma köré csoportosultak, amelyeket a felek egyenként tárgyaltak végig. A béketárgyalás hat főbb pontja: átfogó mezőgazdasági fejlesztési politika; politikai részvétel kérdése; konfliktus lezárása; megoldás a kábítószer okozta problémákra; áldozatok kérdése; és a megvalósítás, ellenőrzés és ellenjegyzés. Újdonságnak számított, hogy a tárgyalások sorrendjének meghatározásánál fő szempont nem a kérdések fontossága volt, hanem a bizalomépítés elősegítése, ezért azokat a területeket vették előre, amelyekben könnyebben születhet megállapodás. A tárgyaló felek így kívánták elkerülni a korábbi békefolyamatok hibáit, amikor a korai tűzszünet megszegése valamelyik fél részéről egyben a tárgyalások végét is jelentette. Ezért a jelenlegi béketárgyalások során csak 2016. június 24-én

³⁹ Juan Manuel Santos Calderón: a Santos család Kolumbia egyik legbefolyásosabb családja, ami elnököt és alelnököt is adott már az országnak, valamint a család az egyik legnagyobb újság, az *El Tiempo* tulajdonosa volt 1913–2007 között. Juan Manuel Santos volt külkereskedelmi miniszter (1991–1994), Pastrana elnöksége alatt (1998–2002) pénzügyminiszter, majd Uribe elnöksége alatt az elnök pártját (*Partido Social de Unidad Nacional*) vezette. Uribe második elnöki ciklusa alatt védelmi miniszter volt.

⁴⁰ Lyse DOUCET: The lessons of Colombia's extraordinary peace process, [online], 2016. 09. Forrás: BBC.com [2017. 05. 15.].

lépett életbe hivatalosan tűzszüneti megállapodás a kolumbiai kormány és a Forradalmi Fegyveres Erők között.⁴¹

A békekötést a regionális szereplők és a nemzetközi közösség támogatása övezte. A két szomszédos állam, Ecuador és Venezuela aktívan segítette a tárgyalássorozatot, közvetítőként is fellépve a felek között. A kolumbiai diplomácia Norvégiát és Kubát kérte, hogy kezeskedjenek a békéért. A tárgyalások Havannában zajlottak, mivel a szigetország évek óta nagy támogatója volt a gerillaszervezetek és a kormány közötti békekötéseknek. A Dél-Amerikai Nemzetek Uniója, az Európai Unió, Németország, a Vatikán és az Egyesült Nemzetek Szövetsége⁴² is speciális küldöttekkel vettek részt a békefolyamatban, illetve a megállapodás végrehajtását is ellenőrzik a nemzetközi szereplők.⁴³ A békeszerződés végrehajtásának felügyeletére, ösztönzésére és ellenőrzésére a tárgyaló felek egy bizottságot hoztak létre. A testület munkájában a Forradalmi Fegyveres Erők és a kormány részéről 3-3 fő vesz részt, valamint két nemzetközi szereplő, akiket a felek választhattak ki. A FARC, José „Pepe” Mujica korábbi uruguayi elnököt kérte fel, aki fiatalként maga is egy uruguayi gerillaszervezet tagja volt, míg a kormányzat Felipe González, volt spanyol elnököt választotta.⁴⁴ A nemzetközi szereplők nagyban hozzájárultak a tárgyalássorozat eredményességéhez, illetve lényeges szerepük lesz a békefolyamat finanszírozásának biztosításában és a hosszú távú stabilitás megteremtésében is.

A végső megállapodás elfogadására ünnepélyes keretek között került sor 2016. szeptember 26-án a kolumbiai Cartagena városában, amelyen Timoleón Jiménes (Timochenko),⁴⁵ a FARC vezetője és Juan Manuel Santos elnök aláírták a történelmi békét.⁴⁶ A békefolyamat talán legkritikusabb pontja a 2016. október 2-án tartott népszavazás volt, amelyen a társadalom a békemegállapodás elfogadásáról döntött.⁴⁷ Nagy megdöbbenésre a szavazók – bár kis különbséggel, de – elutasították a békeszerződést. Santos elnök erős politikai akarata azonban a kritikus pillanatokban is átlendítette a holtpontra a tárgyalásokat. Kisebb mó-

⁴¹ OACP, Oficina de Alto Comisionado para la Paz: Mesa de conversaciones con las FARC-EP, [online]. Forrás: Altocomisionadoparalapaz.gov.co [2016. 10. 10.].

⁴² A békefolyamatot a felek kérésére az Egyesült Nemzetek Szervezete is felügyeli. Az ENSZ-mandátum 2016. január 25-én lépett életbe, miután a kolumbiai kormány és a FARC közös közleményben kérte a Biztonsági Tanácsot, hogy megfigyelő misszió keretében segítse a békefolyamatot. Az ENSZ-felhatalmazás kiterjed a fegyverletétel ellenőrzésére, figyelemmel kíséri a kétoldalú fegyverszünetet, és a békemegállapodás aláírását követően felügyeli az ellenségeskedés beszüntetését (UN Resolution 2261, 2016, 1. o.).

⁴³ Andrés Ucrós MALDONADO: What Is the Colombian Peace Process Teaching the World? [online], *New England Journal of Public Policy*, 29. évf., 2017/1., 2017. Forrás: Scholarworks.umb.edu [2017. 05. 10.].

⁴⁴ Alfredo Jimeno MOLANO: Pepe Mujica y Felipe González llegan para verificar el acuerdo de paz, [online], 2017. 03. Forrás: Colombia2020.elespectador.com [2017. 04. 10.].

⁴⁵ Timoleón Jiménes „Timochenko” eredeti nevén Rodrigo Londoño Echeverri (1959–), a FARC vezetője 2011 óta. Beceneve Szemjon Tyimosenko szovjet marsalltól származik. Életéről sok feltételezés látott már napvilágot, például, hogy orvosi egyetemet végzett, de biztosan az tudható, hogy kiképzést kapott Oroszországban és Kubában (Insight Crime, Profile).

⁴⁶ Juan Manuel Santos elnök 2016-ban Nobel-békedíjat kapott a békéért tett erőfeszítéseiről.

⁴⁷ A népszavazás során a választásra jogosultak csupán 37%-a vett részt, és a választók 50,2%-a nemmel, 49,8%-a igennel szavazott. Az eredmény okai lehetnek, hogy a társadalom nem tudta megfelelően megismerni a béke tartalmát, és a volt elnök, Uribe által vezetett ellenkampány sikeres volt. Területileg is megosztott volt a voksolás, mivel az ország középső területén élők nagyobb arányban utasították el a békét, míg a konfliktus által leginkább érintett peremterületek a békeszerződés mellett szavaztak. Az alacsony részvételt a társadalmon belüli megosztottság, a bizonytalanság okozhatta, de olyan tényezők is befolyásolhatták, mint az például, hogy hurrikán sópört végig az ország északi területén, ami megnehezítette egyes vidéki területeken a közlekedést.

dosításokkal november 24-én ratifikálták a felek az új megállapodást, amiről már nem írtak ki népszavazást, hanem kongresszusi jóváhagyással lépett életbe 2016. november 30-án. A 102 fős Szenátus ellenszavazat nélkül, 75 igen szavazattal, a 166 fős Képviselőház 130 igennel, szintén ellenszavazat nélkül fogadta el az új békeszerződést, azonban a volt elnök, Uribe által vezetett ellenzéki párt (*Centro Democrático*) nem vett részt a voksoláson.⁴⁸

DDR-programok a békefolyamatban

Különböző DDR-programok már 1992-ben megjelentek Kolumbiában. A jelenlegi békefolyamathoz kapcsolódó lefegyverzés, leszerelés és reintegrációs programok a békeszerződés kongresszusi elfogadását követően 2016. december 1-jén indultak el.

*Lefegyverzés.*⁴⁹ A megállapodás a közel 8000 gerilla teljes lefegyverzésének feltételeit és részleteit tartalmazta. A megegyezés legproblematisabb területe ez a szakasz volt, mert a gerillák szigorú biztonsági garanciákat kértek a békemegállapodás életbelépését követően a paramilitáris szervezetek és az ellenséges szervezett bűnözői csoportok esetleges bosszújától, támadásaitól tartva.⁵⁰ A folyamat nagy késéssel indult meg, mivel csak 2017. februárban kezdődött meg fegyverek begyűjtése, amelynek során a robbanóanyagok, a nehéz-, majd a könnyűfegyverek átadására került sor. A folyamatot az ENSZ felügyeli, és ő felel a fegyverek tárolásáért, amíg a tervek szerint, el nem szállítják őket beolvasztásra és a békét szimbolizálva három emlékművet emelnek. A megállapodás alapján 180 nap alatt kellett végrehajtani a lefegyverzést. Közben a volt gerilláknak el kellett érniük a nemzetközi szervezet által ellenőrzött demilitarizált zónákat, ahol felkészülhetnek a polgári életre. A gerillák 26 biztonságos és zárt területre vonultak be, amelyet a folyamat végéig nem hagyhatnak el, civilek pedig nem léphetnek be. Az eredeti tervek szerint 2017. március 30-ra a teljes lefegyverzés lezajlott volna, azonban a folyamat majdnem 2 hónapos késéssel indult el, ezért az új határidő 2017. júniusra módosult. A késedelmet az okozta, hogy a biztonsági garanciákat, amelyek kiterjedtek az elkülönített táborok felszereltségére, felügyeletére és az útvonalak védelmére, nem találták megfelelőnek a gerillák. A kormány pedig hiányolta, hogy a FARC nem regisztrálta megfelelően a leszerelő fegyvereseket.⁵¹ Kritikát fogalmazott meg Jean Arnault⁵² ENSZ-misszióvezető, mivel jelentése alapján a késedelem problémákat okozott, növelte a bizonytalanságot a megállapodások végrehajtása során. A gerillák által korábban uralt területek egy részén hatalmi vákuum alakult ki, mert az állami fegyveres erők késve vagy csak részlegesen foglalták el ezeket, lehetőséget hagyva a szervezett bűnözői csoportoknak, hogy kihasználják ezt. A folyamatot nehezíti, hogy még nem minden tag érkezett meg a zónákba, többen egyénileg integrálódnak, vagy más fegyveres, szervezett

⁴⁸ Javier LAFUENTE: El Congreso de Colombia refrenda el acuerdo de paz con las FARC, [online], Bogotá, 2016. 12. 01. Forrás: Internacional.elpais.com [2017. 05. 20.].

⁴⁹ A békefolyamatban inkább a „dejeción de armas” (fegyverek elhagyása) kifejezést használják, ezzel is jelezve, hogy a FARC nem legyőzött félként vesz részt a békefolyamatban.

⁵⁰ ICG: *i. m.*, 35–36.

⁵¹ Mira GALANOVA: First phase of disarmament for Colombia's FARC in doubt as deadline looms, [online], Peace Process, 2017. 02. Forrás: Colombiareports.com [2017. 03. 10.].

⁵² Jean Arnault: az ENSZ főttitkárának Kolumbiáért felelős különmegbízottja, az ENSZ-misszió vezetője Kolumbiában. Feladatuként ellenőrzi a végleges és kétoldalú tűzszünetről szóló megállapodás végrehajtását, valamint az ellenségeskedések megszüntetését és a fegyverletételt.

bűnözői csoportokba lépnek be, és a FARC által elhagyott területeken folytatni kívánják az illegális bányászatot és kábítószerüzletet. Azonban összességében a lefegyverzés szakasza megfelelően haladt, a gerillák többsége elérte a demilitarizált zónákat, és megvalósult a fegyverek leltárba vétele és a robbanóanyagok megsemmisítése.⁵³

Leszerelés. A Forradalmi Fegyveres Erők közel 7000 tagja állt készen a leszerelési periódus megkezdésére 2017 áprilisában. A leszerelés szakaszban a volt gerillák – mielőtt megkezdhetnék a visszailleszkedést a társadalomba – igazolást kapnak a fegyverletételről, amellyel a hatóság felé is bizonyítani tudják részvételüket a programban. Ezt követően a FARC tagjai szállást, ellátást, ruházatot, egészségügyi szolgáltatást, jogi tanácsadást kapnak, képzéseken vesznek részt, illetve ebben a periódusban vetik alá magukat az átmeneti igazságszolgáltatásnak is.⁵⁴

2017. március 28-án a kolumbiai kongresszus elfogadta az átmeneti igazságszolgáltatási rendszert, amely a fegyveres konfliktus során elkövetett háborús bűnöket vizsgálja. Különleges bíróságot hoztak létre, amelynek joghatósága kiterjed a FARC, a kolumbiai kormány és egyéni állampolgárok által elkövetett bűncselekmények vizsgálatára is.⁵⁵ Az igazságszolgáltatás keretén belül a Forradalmi Fegyveres Erők tagjai amnesztiát kaphatnak, ha nem követtek el háborús bűncselekményt, mivel a különleges bíróság csak a háborús és emberiség elleni bűncselekmények esetén szab ki szankciókat. Akik az első fázisban elismerik vétkeiket, 5–8 év közötti jogkorlátozást kaphatnak, továbbá közmunkában és újjáépítési munkákban kell dolgozniuk az ország azon területein, ahol a bűncselekményeket elkövették. Akik kihagyják az első lépcsőt és csak későbbi periódusban vesznek részt az igazságszolgáltatásban, 5–8 év közötti börtönre, akik pedig nem vallják be bűneiket, de bebizonyosodik véttségük, 20 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték.⁵⁶ Az átmeneti igazságszolgáltatást sok kritika érte, mivel ellenzői túl enyhének ítélik a kiszabható büntetések mértékét, továbbá megkérdőjelezik annak jogosultságát, hogy az állami fegyveres erők által elkövetett cselekményeket is vizsgálat alá vonják. Uribe Vélez exelnök, a békeszerződés legnagyobb ellenzőjének nyilatkozata jól mutatja az ellenzék politikai állásfoglalását: „A béke szó sérült azzal, hogy elfogadták, hogy a FARC, a világ legnagyobb kokainkartelljének vezetői, egy napra sem vonulnak börtönbe, nem adják ki őket, sőt választhatók lesznek.”⁵⁷

Reintegráció. A harmadik szakasz alapvetően az egyéneket segíti abban, hogy a gerillaszervezetet és az illegális tevékenységeket maguk mögött hagyják, és a kiszabott büntetés letöltését követően teljes jogú állampolgárként illeszkedjenek vissza a társadalomba. Az egyéni integrációt nyolc témakör mentén segíti a program: egyéni preferenciák, gazdasági tevékenység, család, lakhatás, egészség, oktatás, állampolgárság és biztonság.⁵⁸ A re-

⁵³ Adriaan ALSEMA: UN security council urges Colombia to fill power vacuums left after FARC demobilization, [online], 2017. 04. Forrás: Colombiareports.com [2017. 04. 30.].

⁵⁴ WOLA: The past week in Colombia's peace process, [online], Washington Office on Latin America, 2017. 04. 04. Forrás: Colombiapace.org [2017. 03. 20.].

⁵⁵ Maria A. van NIEVELT: Transitional Justice in Ongoing Conflict: Colombia's Integrative Approach to Peace and Justice, [online], *Cornell International Affairs Review*, 11. évf., 2016/2. Forrás: Inquiriesjournal.com [2017. 04. 30.].

⁵⁶ Uo., 9.

⁵⁷ Uribe dice que con acuerdo „la palabra paz queda herida”, [online], 2016. 06., Proceso de Paz. Forrás: Elpais.com.co [2017. 05. 20.].

⁵⁸ ACR, Agencia Colombiana para la Reintegración: La Reintegración, [online]. Forrás: Reintegracion.gov.co [2017. 06. 10.].

integrációs szakasz lényeges eleme a társadalmi megbékélés elősegítése és a civil lakosság felkészítése a volt gerillák visszafogadására. Ehhez fontos lépés volt, hogy a FARC vezetője a 2016. szeptember 26-án tartott ünnepélyes békekötésen kijelentette: „A FARC nevében bocsánatot kérek a konfliktus minden áldozatától a szenvedések miatt, amiket a háború alatt okoztunk.”⁵⁹ Az események feldolgozását, a különböző társadalmi csoportok közti párbeszédet és az áldozatok jogának kérdését úgy próbálták elősegíteni, hogy már a béketárgyalások periódusában hangot kaptak az áldozatok, országszerte fórumokat tartottak, Havannában a tárgyalások során pedig meghallgatásokon szólalhattak fel a konfliktusban érintett civilek, és bárki javaslatokat küldhetett a tárgyaló feleknek. Országos kampányokat indítottak, amelyben a vezetőket, parancsnokokat jelölték meg fő felelősnek, de a besorozott gerillák esetében a civil voltokra próbálnak hatást gyakorolni: bátorítják a leszerelést például olyan üzenetekkel, hogy térjenek vissza családjukhoz, gyerekeikhez. Ezáltal a volt felkelőket mint a társadalom tagjait mutatják be, és hiányukat a közösség tragédiájaként kívánják illusztrálni, ezzel is felkeltve a lakosság rokonszenvét.⁶⁰

Az integrációs folyamat sikerességéhez azonban az egyéni motiváció növelésén túl a konfliktus gyökereit kell megszüntetni. Ehhez kapcsolódóan a legfontosabb tényezők, amelyek a békefolyamat sarkalatos pontjai és a DDR-programban is megjelennek: a politikai részvétel, a vidékfejlesztési program, és az ehhez kapcsolódó kábítószer-termelés elleni küzdelem.

A FARC a békeszerződés elfogadásával beleegyezett, hogy politikai céljait békés eszközökkel próbálja elérni, a golyókat szavazatokkal váltják fel. A megegyezés alapján a párttá alakult FARC-nak 5 garantált helye lesz a 102 fős Szenátusban, és 5 képviselője a 166 fős Képviselőházban a 2018-as és a 2022-es választásokat követően.⁶¹ A koncepciót az ellenzék a mai napig támadja, mivel véleményük szerint ezáltal túl nagy teret kap a baloldali szervezet. Azonban még nem lehet megállapítani, hogy milyen hatással fog járni ez a döntés a volt gerillaszervezetre, mivel a FARC nem egységes. Úgy tűnik, hogy a heterogén, fragmentált szervezetben néhány vezetőnek konkrét politikai elképzelése van, de kérdéses, hogy mennyire lesznek képesek egy politikai párt keretén belül egységesen fellépni, milyen programot dolgoznak ki, és a politikai életben mennyire találják meg a helyüket. A korábbi leszerelési folyamatok alapján vannak pozitív és negatív példák is az országban. Az 1990-ben leszerelt M-19 mozgalom sikeresen integrálódott a politikai életbe a párttá alakulást követően, míg a Népi Felszabadító Hadsereg (EPL) leszerelése részleges volt, tagjai csatlakoztak a kábítószerüzlethez és a mai napig megtalálhatók a legnagyobb kartellek vezetői között.⁶² A FARC a garantált helyekkel a kormány részéről a kezdeti támogatást megkapja, illetve a politikai párttá alakuláshoz, a többi párthoz hasonló mértékben, központi anyagi támogatásban részesül.⁶³ Az ellenzék és a közvélemény részéről az egyik leg-

⁵⁹ “Pedimos perdón a todas las víctimas”: 10 frases de “Timochenko” en su discurso de paz, [online], 2016. 09. Forrás: Pacifista.co [2017. 05. 25.].

⁶⁰ Jorge Kristóf ASQUI: Pszichológiai műveletek és államon belüli fegyveres konfliktus Kolumbiában, [online], *Hadtudományi Szemle*, 10. évf., 2017/1, 8–23. o. Forrás: Uni-nke.hu [2017. 05. 25.].

⁶¹ Felipe PUERTA: Political Future for Colombia's FARC Resides in Local Positions, [online], 2017. 02. Forrás: Insightcrime.org [2017. 05. 05.].

⁶² McDERMOTT: *i. m.*, 16–17. o.

⁶³ WOLA: Key Changes to the New Peace Accord.: Advocacy for Human Rights in the Americas, [online], 2016. 11. Forrás: Colombiapace.org [2017. 05. 15.].

inkább támadott programpont volt, hogy a politikai és büntetőjogi engedményeken túl a sikeres visszailleszkedés érdekében a leszerelt FARC-tagok két évig havi anyagi támogatásban részesülnek. Ezenkívül központi finanszírozással az egészségügyi szolgáltatásokat is igénybe vehetik, illetve oktatásban és képzéseken kell részt venniük.⁶⁴

A komplex vidékfejlesztési program alapján a kormány ígéretet tett, hogy a korábban elhanyagolt országrészekben fejlesztéseket indít az infrastruktúra, a lakhatás és a munkahelyteremtés területén. Különféle formában segíti a vidéki lakosságot, például földreformot hajt végre, termelőeszközök vásárlásában, terményeik értékesítésében és a kokalevél-termelés visszaszorítása érdekében helyettesítő (diverzifikációs) programokat indít, amellyel ösztönözni kívánja a szegényparaszti réteget, hogy a kokacserje helyett mást termeljenek.⁶⁵ A FARC ígéretet tett, hogy korábbi tapasztalatait felhasználva segíti a kormány kábítószer-termelés és -kereskedelem elleni harcát, azonban kérdéses, hogy a felek milyen módon fogják betartani a vállalásokat. Aggodalomra ad okot, hogy már most több incidens történt a korábban FARC által uralt területeken, mivel a békefolyamatot elutasító gerillák megfélemlítik a lakosságot, hogy ne működjenek együtt a kormánnyal, és az egyéni termelők nem bíznak az állami fegyveres erők védelmében.⁶⁶

Összegzés

A DDR-programok törekvéségét általában az áldozatok kártalanítása, és a fejlesztési koncepció megvalósításának elmaradása okozza. Kolumbia esetében is kockáztatja a békefolyamat sikerességét az a tényező, hogy a megfelelő anyagi források rendelkezésre állnak-e majd, ezáltal a fejlesztési terveket, a volt gerillák elvárásait és az áldozatok számára ígért kompenzációkat képes lesz-e a kormány biztosítani. Az ország pénzügyminisztere szerint Kolumbia eddig 4 milliárd dollárt költött a békefolyamatra, és a következő 10 évben várhatóan 16,8 milliárd dollárra lesz szükség.⁶⁷ A legfőbb támogatást az Egyesült Államoktól várják, azonban a volt amerikai elnök, Barack Obama által elindított támogatások a választásokat követően megakadtak, és nagy kérdés, hogy milyen eredménye lesz a találkozónak, amely Santos elnök és az új amerikai elnök, Donald Trump között 2017. május 18-án zajlott le, valamint a két ország közötti kooperáció milyen irányba mozdul el az új adminisztráció alatt.⁶⁸

A finanszírozási gondokon kívül a békefolyamat legnagyobb „ellensége” a 2018-ban esedékes parlamenti, majd elnökválasztás, mivel már most látható, hogy a politikai kampányok központi témája a békemegállapodás. Kockázatot jelent a jövőre nézve, hogy a békeszerződést ellenzők erősödtek a politikai versenyben. Kérdéses, hogy milyen intézkedésekre kerülne sor, ha a választásokat követően többségbe kerülnének, milyen módosítások

⁶⁴ Acuerdo Final (Végső megállapodás): Acuerdo final para la terminación del conflicto y la construcción de una paz estable y duradera, [online], 2016. 11. 24., 75–76. o. Forrás: Altocomisionadoparalapaz.gov.co [2017. 03. 10.].

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Christopher WOODY: Colombia says it's convincing drug farmers to grow other crops – but drug traffickers say otherwise, [online], 2017. 05. Forrás: Businessinsider.com [2017. 05. 25.].

⁶⁷ Christopher WOODY: Colombia has finally ended a 52-year war, but the price of peace will be high, [online], 2016. 08. Forrás: Businessinsider.com [2017. 05. 10.].

⁶⁸ Michael J. CAMILLERI: Peace, Drugs, and Tough Love for Colombia's Santos in Washington, [online], 2017. 05. 17. Forrás: Foreignpolicy.com [2017. 05. 25.].

lennének a hosszú távú célkitűzések végrehajtásában és a fejlesztési programok területén. Az ellenzék kritikái több esetben megalapozottak, mert a kormány valóban jelentős engedményeket tett a békekötés érdekében. A FARC volt tagjai számára ezért ez a békemegállapodás komoly lehetőség arra, hogy kedvező feltételek mellett leszereljenek és visszaülleszkedjenek a társadalomba. Összességében Kolumbia jól halad, hogy lezárja a többszereplős belháborús időszakot, azonban még hosszú az út az ország biztonsági problémáinak stabil megoldásáig.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ACR, Agencia Colombiana para la Reintegración: La Reintegración, [online], Forrás: Reintegracion.gov.co [2017. 06. 10.]
- Acuerdo final para la terminación del conflicto y la construcción de una paz estable y duradera, [online], 2016. 11. 24., 75–76. o. Forrás: Altocomisionadoparalapaz.gov.co [2017. 03. 10.]
- ALSEMA, Adriaan: UN security council urges Colombia to fill power vacuums left after FARC demobilization, [online], 2017. 04. Forrás: Colombiareports.com [2017. 04. 30.]
- ASQUI Jorge Kristóf: Pszichológiai műveletek és államon belüli fegyveres konfliktus Kolumbiában, [online], *Hadtudományi Szemle*, 2017. 10. évf., 2017/1, 8–23. o. Forrás: Uni-nke.hu [2017. 05. 25.]
- CAMILLERI, Michael J.: Peace, Drugs, and Tough Love for Colombia's Santos in Washington, [online], *Foreign Policy*, 2017. 05. 17. Forrás: Foreignpolicy.com [2017. 05. 25.]
- Colombia, Investigation and Analysis of Organized Crime, [online], 2016. 07. 21. Forrás: Insightcrime.org [2017. 05. 10.]
- COSOY, Natalio: Has Plan Colombia really worked? [online], 2016. 02. 04. Forrás: BBC.com [2017. 06. 01.]
- DOUCET, Lyse: The lessons of Colombia's extraordinary peace process, [online], 2016. 09. Forrás: BBC.com [2017. 05. 15.]
- GALANOVA, Mira: First phase of disarmament for Colombia's FARC in doubt as deadline looms, [online], *Peace Process*, 2017. 02. 28. Forrás: Colombiareports.com [2017. 03. 10.]
- Improving Security Policy in Colombia, [online], *Policy Briefing*, 2010. 06. 20. Forrás: Crisisgroup.org [2016. 10. 10.]
- IHS Country Risk: Strategic Risk, 2017, [online]. Forrás: Ihsmarket.com [2017. 05. 13.]
- IHS Economics & Country Risk: Colombia, Country Reports, Country Risk Profile, [online], 2016. 10. 27. Forrás: Ihsmarket.com [2017. 01. 22.]
- International Monetary Fund: World Economic Outlook Database, [online], 2017. Forrás: Imf.org [2017. 05. 10.]
- FARC Profile, [online], 2017. 03. 03. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 10.]
- International Disarmament, Demobilization and Reintegration Congress (IDDRC): The Cartagena Contribution to Disarmament, Demobilization and Reintegration Cartagena, [online], Kolumbia, 2009. Forrás: Documents.worldbank.org [2017. 04. 02.]
- ISACSON, Adam – POE, Abigail: After Plan Colombia, Evaluating "Integrated Action," the next phase of U.S. assistance, [online], *International Policy Report*, *Center for International Policy*, 2009. 12. Forrás: Ccai-colombia.org [2016. 10. 10.]
- LAFUENTE, Javier: El Congreso de Colombia refrenda el acuerdo de paz con las FARC, [online], Bogotá, 2016. 01. 01. Forrás: Internacional.elpais.com [2017. 05. 20.]
- MALDONADO, Andrés Ucrós: What Is the Colombian Peace Process Teaching the World? [online], *New England Journal of Public Policy*, 29. évf., 2017/1. Forrás: Scholarworks.umb.edu [2017. 05. 10.]
- MARCOS, Ana: Condena histórica en Colombia por el escándalo de los 'falsos positivos', [online], 2017. 04. Forrás: Internacional.elpais.com [2017. 05. 05.]

- McDERMOTT, Jeremy: The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas, [online], 2013. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 03.]
- MEJÍA, Daniel: Plan Colombia: An Analysis of Effectiveness and Costs, Center for 21st, [online], Century Security and Intelligence Latin America Initiative, 2016. Forrás: Brookings.edu [2017. 05. 10.]
- MOLANO, Alfredo Jimeno: Pepe Mujica y Felipe González llegan para verificar el acuerdo de paz, [online], 2017. 03. Forrás: Colombia2020.elespectador.com [2017. 04. 10.]
- MUGGAH, Robert – O'DONNELL, Chris: Next Generation Disarmament, Demobilization and Reintegration, *Stability: International Journal of Security and Development*, 2015. Forrás: Doi.org [2017. 05. 01.]
- MUNIVE, Jairo – STEPPUTAT, Finn: Rethinking Disarmament, Demobilization and Reintegration Programs, [online], *Stability: International Journal of Security and Development*, 4. évf., 2015/1. Forrás: Doi.org [2017. 05. 10.]
- NIEVELT, Maria A. van: Transitional Justice in Ongoing Conflict: Colombia's Integrative Approach to Peace and Justice, [online], *Cornell International Affairs Review*, 9. évf., 2016/2. Forrás: Inquiriesjournal.com [2017. 04. 30.]
- OACP, Oficina de Alto Comisionado para la Paz: *Mesa de conversaciones con las FARC-EP*, [online]. Forrás: Altocomisionadopalapaz.gov.co [2016. 10. 10.]
- “Pedimos perdón a todas las víctimas”: 10 frases de “Timochenko” en su discurso de paz, [online], 2016. 09. Forrás: Pacifista.co [2017. 05. 25.]
- PUERTA, Felipe: Political Future for Colombia's FARC Resides in Local Positions, [online], 2017. 02. Forrás: Insightcrime.org [2017. 05. 05.]
- RAMSEY, Geoffrey: FARC ,Earns \$2.4 to \$3.5 Billion' From Drugs, [online], 2012. 10. Forrás: Insightcrime.org [2017. 04. 20.]
- The World Fact Book, Colombia, [online]. Forrás: CIA.gov [2017. 03. 10.]
- CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica: ¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad, [online], 2013, 31–33. o. Forrás: Centrodememoriahistorica.gov.co [2016. 11. 05.]
- UNDDR: Introduction to the IDDRS, Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards, [online], 2014. Forrás: Poa-iss.org [2017. 03. 20.]
- UNODC: Colombia, Censo de Cultivos de Coca 2014, [online], 2015. 04. Forrás: Unodc.org [2017. 05. 10.]
- Uribe dice que con acuerdo „la palabra paz queda herida”, [online], 2016. 06. Forrás: Elpais.com.co [2017. 05. 20.]
- WOLA: Key Changes to the New Peace Accord,; Advocacy for Human Rights in the Americas, [online], 2016. 11. Forrás: Colombiapace.org [2017. 05. 15.]
- WOLA: The past week in Colombia's peace process, [online], Washington Office on Latin America, 2017. 04. 04. Forrás: Colombiapace.org [2017. 03. 20.]
- WOODY, Christopher: Colombia has finally ended a 52-year war, but the price of peace will be high, [online], 2016. 08. Forrás: Businessinsider.com [2017. 05. 10.]
- WOODY, Christopher: Colombia says it's convincing drug farmers to grow other crops – but drug traffickers say otherwise, [online], 2017. 05. Forrás: Businessinsider.com [2017. 05. 25.]